

Mülkiye ve Mülkiyelilik Üzerine Anılar, Düşünceler*

İsmail Beşikçi**

Mülkiye’de 1950’lerin sonlarında 1960’ların başlarında okudum. O zamanlar, Mülkiye, giriş sınavlarını kendi bünyesinde yapıyordu. Her yıl iki yüz civarında öğrenci alıyordu. Sınavı kazanan ilk kırk öğrenciye de burs veriliyordu. Öğrencilere İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı burs veriyordu. Ben de İçişleri Bakanlığı’nın bursuyla okudum.

* Bu yazıda, bilim yöntemi, bilimsel araştırma, bilim ortamı, üniversite kavramlarıyla bu arada Mülkiye’yle ilgili bazı düşüncelerimi dile getirmeye çalıştım. Bu yazı 2000 yılında, “Aykırı Mülkiyeli” başlığıyla yazılmıştı. Yazıyı 13 arkadaşla göndermişim. Yazıyı gönderdiğim dostlar, arkadaşlar arasında, askerlik arkadaşım, gazeteci dostum Yılmaz Öztürk, araştırmacı yazarlar Temel Demirer-Dr. Sibel Özbudun, araştırmacı-yazar, çevirmen ve hapisane arkadaşım Oktay Etiman, Doç. Dr. Cüneyt Akalın, Doç. Dr. Fikret Başkaya, Prof. Dr. Cevat Geray, Prof. Dr. Ruşen Keleş, Prof. Dr. Gencay Şaylan, Prof. Dr. Tülin Öngen, Evrensel Kültür Dergisi Yayın Yönetmeni Aydın Çubukçu da vardı. Yazıya yalnız, Yılmaz Öztürk, Temel Demirer-Sibel Özbudun ve Oktay Etiman değerli eleştiriler yönelttiler, başka bir tepki de olmadı. Yazıyı Cüneyt Akalın’a gönderdiğimi de söylemişim. Yazı, Cüneyt Akalın’ın, Ertuğrul Özkök’ün bir yazısını eleştirmesi üzerine kaleme alınmıştı. Veya bu eleştiri “Aykırı Mülkiyeli” yazısının kaleme alınmasında bir dürtü olmuştu. Yılmaz Öztürk, bir gün, Cüneyt’in görüşünü öğrenmek için, “Beşikçi’nin yazısı üzerine ne düşünüyorsun?” diye sormuş kendisine. Cüneyt Akalın öfkeli bir şekilde, Yılmaz Öztürk’e, “Beşikçi’ye cevap vermeyeceğim, gerek görmüyorum çünkü Beşikçi Mülkiye’yi eleştiriyor.” demiş. Oysa bu yazının amacı, Mülkiye’yi eleştirmekten çok, üniversitenin düşüncesini ve uygulamasını eleştirmektir. Üniversitenin, bilim yöntemi, bilimsel araştırma, ifade özgürlüğü, özgür eleştiri gibi kavramlara karşı tutumunu eleştirmek yazının esasını teşkil ediyordu. 2000 yılında yazılan bu yazı, 2005 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve 2007 yılında İmge Yayınevi’nden çıkan “Kentbilime Adanan Bir Yaşam: Ruşen Keleş” başlıklı kitapta yayınlanmıştır.

** Araştırmacı, Yazar

Mülkiye’de herkes birbirini tanırdı. Sadece kendi sınıf arkadaşlarını değil, üst sınıflardaki veya alt sınıflardaki arkadaşlarını da tanırdı. Öğrenciler istedikleri hocalara rahatça ulaşabilirdi.

Mülkiye’de okuduğum yıllarda öğrenci yurdu fakülte binasına bitişikti. Öğrencilerin büyük bir kısmı, belki yarısından fazlası, yurttaki kalıyordu. Yurtta sadece bizim fakültenin öğrencileri kalıyordu. Taşradan gelen öğrencilerin çoğu yurttaki kalıyordu. Yurt sadece erkek öğrenciler içindi. Yurt binasında kız öğrenciler için ayrı bir bölüm yoktu. Kantin ve yemekhane yurt binasıyla bir bütün oluşturuyordu. Kantinin üst katında ikinci sınıfların yatakhaneleri vardı. Kantinin üst katında bazı hocaların odaları da vardı. Bu odalarla ikinci sınıfların yatakhaneleri sırt sırta idi. Örneğin Prof. Dr. Kemal Fikret Arık, o zamanlar asistan olan Prof. Dr. Safa Reisoğlu, Prof. Dr. Kemal Sait Mimaroğlu, Prof. Dr. Muammer Aksoy, Prof. Burhan Köni, o günlerde doçent olan Prof. Dr. Feyyaz Gölcüklü, Dr. Yılmaz Günel, Prof. Dr. Ali Kemal Arar bu odalarda kalıyorlardı. Bu odaların pencereleri fakültenin ön bahçesine bakıyordu.

Kantin genel olarak, bugün (1990’lar) birinci sınıf dersanesinin bulunduğu alandı. İkinci sınıfların yatakhanelerinde yüz kadar yataklık vardı. Yatak yerleri ranza değildi, tek katlıydı. Yurt binasıyla fakülte binası arasında bir geçiş kapısı vardı. Bu kapı günün bütün saatlerinde, gece gündüz açık dururdu. İç Cebeci yönünden gelen arkadaşlar buradan girerek fakülte binasına geçiyorlardı. Giriş kapısının sağında ve solunda yatakhaneler vardı. Yaklaşık 150 civarında öğrencinin kaldığı alt kattaki iki yatakhane de birinci sınıflara aitti. Birinci sınıfların yatakhanelerinde ranza da vardı. Sokaktan girişe göre sağ tarafta bulunan yatakhane kantinle sırt sırta idi. Üst katta sokaktan girişe göre sağda yer alan yatakhane ikinci sınıflara, sol tarafta yer alan iki yatakhane de üçüncü ve dördüncü sınıflara aitti. Üçüncü ve dördüncü sınıfların yatakhaneleri arasında duvar yoktu. Bu iki yatakhane arasında geçiş vardı. Yatakhanelerin tuvaletleri, lavaboları vardı. Yemekhane, kantinin, birinci sınıfların kantinle sırt sırta olan yatakhanelerinin alt katında, fakülteyi çevreleyen yol tarafındaydı. Çamaşırhane ve banyo girişin altındaydı. Banyoda her sabah sıcak su olurdu. Banyoda tek kişilik kabinler vardı. Yurt idaresi sokaktan birinci sınıflara ait yatakhanelerin biraz ilerisinde bulunuyordu. Yurttan fakülte binasına geçer geçmez sol tarafta konferans salonu yer alıyordu. Konferans salonunun üst katı, kanımca dördüncü sınıfların yatakhaneleriydi. Dördüncü sınıfların yatakhanelerine yakın bir yerde de mescit diyebileceğimiz bir bölüm vardı. Mescit çok az kişi tarafından kullanılıyordu. Bir iki arkadaş girerken çıkarken görürdüm. Ben Cumhuriyet Yurdu’nda kalmadım. Cumhuriyet Yurdu 1962 yılında inşaat halindeydi. Benim Mülkiye yıllarımda Basın-Yayın Yüksekokulu da henüz açılmamıştı.

Arka bahçenin bir tarafında kapalı spor salonu, onun arkasında da bekâr asistanlara ait odalar vardı. Öğrenciler fakülteye arka bahçeden geçerek, yani arka kapıdan giriyorlardı. Arka bahçeye ise bizim fakülteyle Hukuk Fakültesi arasındaki yoldan giriliyordu.

İki fakültenin arasındaki yoldan sola sapıldığında, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin ön bahçesine varıyorduk. Fakültenin ana giriş kapısı buradaydı. Ana binaya girince, genişçe bir sahanlığın iki tarafında yer alan yay biçimindeki merdivenlerle birinci kata çıkılıyordu. Sağ tarafta fakültenin kütüphanesi yer alıyordu. Kütüphane iki katlıydı. Giriş katından da, birinci kattan da kütüphaneye girilebiliyordu. Gazetelere bakmak, gazete ciltlerini incelemek için giriş katından girmek gerekiyordu. Kütüphanenin ikinci katındaysa, kitap okumak için, ders çalışmak için, pencere önüne konulmuş masalar vardı.

Ana giriş kapısından fakülteye girince, sahanlığı geçip ilerlendiğinde sütunlu geniş bir alan geçiliyordu. Bu geniş alanın bir yanında, boydan boya arka bahçeye bakan büyük pencereler vardı. Pencerelerin önüne oturmak için banklar dizilmişti. Bu geniş alandan sağ tarafa doğru ilerlediğimizde, birinci kata çıkan bir merdivene ulaşıyorduk. Sol tarafa doğru ilerlediğimizde, yine birinci kata çıkan bir ara merdiven daha vardı. Sol tarafta arka bahçeye bakan pencerelere doğru gittiğimizde, köşede, camekân içinde, kabartmalı büyük bir Türkiye haritası bulunuyordu. Arka bahçeden fakülteye giriş kapısı, yani arka kapı da bu köşedeydi. Duvarlarda, Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınlarını gösteren camekânlı bir pano vardı. Siyasal Bilgiler Fakültesi dergilerini gösteren ayrı bir pano daha vardı. Fakültenin yayın bürosu da bu köşedeydi.

Giriş katında, sol taraftaki ara merdiveni geçip ilerlediğimizde, bir koridora varıyorduk. Bu koridorun sağ tarafında, konferans salonu vardı. Konferans salonunun karşındaysa kantin bulunuyordu... Koridordan biraz daha ilerlediğimizdeyse, artık yurt binasına geçiyorduk... Arka kapının günün 24 saatinde açık kaldığını belirtmişim.

Dershaneler ikinci kattaydı. Dershaneler uzun bir koridorun iki tarafına dizilmişti. Sol taraftaki ara merdivenlerden ikinci kata çıktığımızda ve koridor boyunca ilerlediğimizde dershanelere varıyorduk. Dershaneler şöyle sıralanıyordu: Sağ tarafta ilk olarak ikinci sınıf salonu yer alıyordu. Sonra, Maliye ve İktisat III, Diplomasi ve Dış Münasebetler III, Diplomasi ve Dış Münasebetler IV salonları vardı. Sol taraftaysa, sırasıyla, İdari Şube IV, İdari Şube III, Birinci Sınıf, İktisat ve Maliye IV sınıfları dizilmişti. İkinci sınıf dersanesiyle İdari Şube IV. Maliye ve İktisat IV dersanesiyle Diplomasi ve Dış Münasebetler IV koridorda birbirini

görüyordu. Yani son iki dersane merdivenin başında yer alıyordu. Merdivenin bu başındaki koridor penceresinden Hukuk Fakültesi görülürdü. İnek Bayramı sırasında, 'yastık ve minder kavgası' geceleyin bu koridorda olurdu. Dekanlık birinci kattaydı. Profesörler Kurulu ve öğrenci işleri birinci kattaydı. Dersanelerin bulunduğu ikinci katta, koridorun her iki tarafında, küçük dolaplar dizilmişti. Bunlar öğrencilere ait dolaplardı. Fakülte yurdunda kalsın veya kalmasın her öğrencinin böyle bir dolabı vardı. Öğrenciler bu dolaplara özel eşyalarını koyarlardı. Kitap, defter yanısıra, ayakkabı, minder vs. de bu dolaplarda saklanırdı... Tahta sıralara rahatça oturabilmek için her öğrenci kitapları, defterleri yanında minderini de taşıyordu.

Bu yıllarda, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, hocaların ayrı ayrı odaları yoktu. Hocaların enstitülerde kendilerine ait küçük küçük bölümleri olurdu. Bu bölümler perdelerle birbirlerinden ayrılırdı. Bu bölümlerdeki küçük masaların üzeri kitaplarla dolu olurdu. Bu bölümlerde değil oturacak, ayakta dikilecek yer bile olmazdı, ama hocalar öğrencilerini kendilerine ayrılan bölümlerde kabul ederdi. Kenarlarda yer alan bu bölümler yanında, enstitü salonunun ortasında büyükçe bir masa bulunurdu, bu masanın etrafında sandalyeler olur, gazete, vs. burada okunur, burada sohbet yapılırdı.

İskân ve Şehircilik Enstitüsüyle Maliye ve İktisat Enstitüsü birinci katta, İdari Bilimler Enstitüsü'yle Dış Münasebetler Enstitüsü ikinci kattaydı. İkinci katta, soldaki ara merdivenin başında, iki tarafta, Dış Münasebetler Enstitüsü ve İdari Bilimler Enstitüsü yer alıyordu. İdari Bilimler Enstitüsü'nü geçtikten sonra, ikinci sınıf dersanesine varılıyordu. Dış Münasebetler Enstitüsü, yurt binasına bitişikti.

İskân ve Şehircilik Enstitüsü birinci katta, sol taraftaki ara merdivenin başındaydı. Prof. Fehmi Yavuz'un burada kendisine ait bir bölümü vardı. Dr. Cevat Geray ve Dr. Ruşen Keleş bu yıllarda asistandılar. İktisadi Coğrafya profesörü Dr. Hamit Sadi Selen de İskân ve Şehircilik Enstitüsünde otururdu. Orada, Hamit Bey'in de kendine ait bir bölümü vardı. Hamit Bey, İdari Şube'de ve Diplomasi ve Dış Münasebetler Şubesi'nde, son sınıflarda okutulan "Türkiye'nin Sosyal ve Etnik Bünyesi" dersini de verirdi. Bu dersle ilgili 50 sayfa tutan bir teksiri vardı. Ama, 1961-62 ders yılında, bu dersi İbrahim Yasa Bey veriyordu. İbrahim Bey'in de bu derse ilişkin bir teksiri vardı. Bu teksir daha sonraki yıllarda geliştirilmişti.

Dr. Ahmet Demir, o dönemde İktisadi Coğrafya asistanıydı. Enstitü salonunda, doğal olarak, dar bir mekân oluşu nedeniyle, asistanlara ait bölümler yoktu... Sosyoloji profesörü İbrahim Yasa da İskân ve Şehircilik Enstitüsü'nde otururdu. İbrahim Bey'in de kendine ait küçük bir bölümü vardı. Dr. Özer Ozankaya

sosyoloji asistanıydı. Özer Ozankaya daha çok Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde olurdu. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra, 28 Ekim 1960'da 147 öğretim üyesinin görevlerinden af edilmesi ile ilgili bir yasa kabul edilmişti. 147'ler arasında Özer Bey de vardı. İdari şubede, son sınıfta Hijyen isimli bir ders okutulurdu. Bu dersi Tıp Fakültesi'nden gelen bir hoca verirdi. Prof. Alb. Zeki Faik Ural da ders için fakülteye geldiğinde İskân ve Şehircilik Enstitüsü'nde otururdu. Fehmi Bey ile İbrahim Bey'le görüşmek için İskân ve Şehircilik Enstitüsü'ne zaman zaman ben de giderdim. Kabinleri her defasında kalabalık olurdu.

Prof. Dr. Yavuz Abadan, o zamanlar doçent olan Dr. Nermin Abadan, Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta, Prof. Bahri Savcı, Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu, İdari Bilimler Enstitüsü'nde otururlardı. Kemal Galip Balkar Fakülte'ye ders vermeye geldiği zaman, İdari Bilimler Enstitüsü'nde çalışırdı. Kemal Galip Bey, o dönemde Danıştay Başkanı'nın sözcüsüydü. O zamanlar asistan olan Dr. Bülent Daver, Dr. Mümtaz Soysal, Dr. Mete Tunçay, Dr. Taner Timur, Dr. Metin Kıratlı, Dr. Şeref Gözübüyük, Dr. Cemal Aygen, Dr. Necat Erder, Dr. Deniz Baykal, İdari Bilimler Enstitüsü'nde otururlardı.

Prof. Aziz Köklü, Prof. Sadun Aren, Prof. Bedri Gürsoy, Prof. Aydın Yalçın, Prof. Dr. Besim Üstünel, Prof. Dr. Cahit Talas, Dr. İsmail Ülkmen, Dr. Mazhar Hiçşamaz, Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman, Prof. Dr. Akif Erginay, Prof. Dr. Reşat Aktan İktisat ve Maliye Enstitüsü'nde otururlardı. O zamanlar asistan olan Dr. Necdet Serin, Dr. Tuncer Bulutay, Dr. Atilla Karaosmanoğlu, Dr. Baran Tuncer, Dr. Mehmet Selik, Dr. İsmail Türk, Dr. Hafize Üren Arsan, Dr. Vahdet Aydın, İktisat ve Maliye Enstitüsünde otururlardı.

Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer, Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Prof. Dr. Mehmet Gönlübol, Prof. Şeha Meray, Prof. Dr. İlhan Unat, Diplomasi ve Dış Münasebetler Enstitüsü'nde otururlardı. O zamanlar asistan olan Dr. Haluk Ülman, Dr. Gündüz Ökçün, Dr. Bilal Şimşir, Dr. Türkkaya Ataöv, Dr. Cem Sar, Diplomasi ve Dış Münasebetler Enstitüsü'nde otururlardı.

27 Mayıs 1960 öncesinde doğal olarak fakültede öğrenciydim. İkinci sınıftaydım, yurttta kalıyordum. 29 Nisan'da fakültede hareketli bir gün yaşandı. Bir gün önce İstanbul Üniversitesi'nde, rektörlük binası önünde güvenlik güçleriyle öğrenciler karşı karşıya gelmiş, çatışmalar olmuştu. Bu çatışmalarla ilgili olarak etrafta çeşitli söylentiler dolaşıyordu. Gazetelerde çelişkili haberler vardı. Rektör Prof. Sıddık Sami Onar'ın da saldırıya uğradığı belirtiliyordu. Bu olayı ve olaylara ilişkin hükümetin tutumunu protesto etmek için Siyasal Bilgiler

Fakültesi'nde de gösteriler yapılıyordu. Bunun için bütün öğrenciler fakültenin ön bahçesinde giriş kapısının önünde toplanmıştı. Durmadan marşlar söyleniyor, protesto sloganları atılıyordu. Güvenlik güçleri bu gösteriye karşı da şiddet uyguladı. Dekan Fehmi Yavuz'du. Fehmi Bey öğrencilere zarar gelmemesi için güvenlik birimlerinin amirleriyle görüşüyordu. Polisler, askerler birlikte operasyon yapıyordu. Ön bahçeye atlı askerler de girmişti. Ön bahçe çok kalabalıktı, tıklım tıklım doluydu. Güvenlik güçleri kalabalığın dağılmasını istiyordu ama dağılması şöyle dursun sayı durmadan artıyordu. Bir ara Prof. Tahsin Bekir Balta fakülteye geldi. Öğrenciler hocaya karşı büyük bir tezahüratta bulundu. Marşlar, sloganlar çoğaldı. O dönemin önemli marşı "Tuna Nehri Akmam Diyor" diye başlıyordu. Bu marş, sözleri o günlere uyarlanmış şekilde söyleniyordu. Hocaların bir kısmı da gelişmeleri pencerelerden izliyorlardı. Tahsin Bekir Hoca hükümetin tutumunu eleştiren kısa bir konuşma yapmıştı. "Tahkikat Komisyonu"nun Anayasaya aykırı olduğunu vurguluyordu. Kalabalığın dağılmaması, protestonun büyümesi üzerine güvenlik güçleri havaya ateş açmaya başladı. Protesto yine sürdü. Daha sonra göz yaşartıcı bombalar atıldı... Bu olaylar üzerine üniversite tatil edildi, yurt kapatıldı. Olaylar sırasında dekan Fehmi Yavuz Bey de biraz hırpalanmıştı.

Dekanlık ve kütüphane kısımlarında ikinci sınıf ve Maliye ve İktisat III salonlarında, duvarlarda, tavanlarda, kurşun izleri vardı. Bu kurşun izleri fakültedeki büyük tadilata kadar korunmuştu.

Bütün bunlar 29 Nisan'da gerçekleşmişti. Bir ay kadar sonra 27 Mayıs'ta askeri müdahale oldu. 27 Mayıs askeri müdahalesinden sonra oluşturulan hükümette hocalarımızdan Prof. Fehmi Yavuz Milli Eğitim Bakanı, Prof. Dr. Reşat Aktan da Tarım Bakanı olarak görev almışlardı. Prof. Dr. Cahit Talas, Sosyal Güvenlik Bakanı olarak görevlendirilmişti.

Prof. Fehmi Yavuz'un *Şehircilik Ders Kitabı* isimli bir kitabı vardı (SBF, 1953). 1961-1962 döneminde de bu kitabı izliyorduk. Fehmi Bey 1962 baharında *Şehircilik* adı altında yeni bir kitap yayınladı (SBF, 1962). Kitap, yıl sonu sınavlarından önce yayınlanmıştı. 27 Mayıs'tan sonra, kamuoyunda, basında, o zamana kadar konuşulmayan yeni yeni konular tartışılmaya başlandı. Toprak reformu, şehirleşme, köylerden şehirlere nüfus akını, bölgelerarası dengesizlik, planlama, şehir planlaması, bölge planlaması, üniversite muhtariyeti, çift meclis vs. yeni yeni konuşulan konular arasındaydı. Fehmi Bey şehircilik derslerinde bu konuları da dikkate alarak ders anlatırdı. Birkaç kere, Fehmi Bey'le birlikte, asistanları Cevat Bey ve Ruşen Bey de şehircilik derslerine katılmış, çalıştıkları, araştırma yaptıkları konularla ilgili dersler vermişlerdi. Fehmi Bey şehircilik derslerine zaman zaman asistanlarla birlikte gelirdi. Köy ve köylü sorunları 1961

baharında düzenlenen 5. İskân ve Şehircilik Haftası Konferanslarında işlenmişti. Ruşen Bey 1962 kışında “Türkiye’de Köylü Nüfus ve Şehirlere Akın” konulu bir ders vermişti. Bu dersin geniş metni 5. İskân ve Şehircilik Haftası Konferanslarında yayınlanmıştı (SBF, 1962, s. 9-58).

Ruşen Bey, 1962 baharında gerçekleşen bir derste de ‘Türkiye’de Bölgelerarası Dengesizlikler’ üzerinde durmuştu. Bölgelerarası dengesizlikler 1963 yazında yapılan 7. İskân ve Şehircilik Haftası Konferanslarının önemli bir konusuydu. Bu dersin geniş metni de “7. İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları” kitabında yayınlanmıştı (SBF, 1964, s. 1-40).

Ruşen Bey’in *Şehir ve Bölge Planlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri* kitabı da biz öğrenciyken yayınlanmıştı (SBF, 1961).

Cevat Bey de 1962 yılında şehir planlamasıyla ilgili bir ders vermiştir. Cevat Bey’in, *Şehir Planlamasının Başlıca Tatbik Vasıtaları* isimli kitabı da bu yıllarda yayınlanmıştır (SBF, 1960).

1958 yazında, köye ve köylülüğe ilişkin olarak Türkiye çapında geniş bir anket yapılmıştı. Bu çalışmayı Prof. Sadun Aren yönetiyordu. Bu çalışmada da İskân ve Şehircilik Enstitüsü’nün, bu arada Ruşen Bey’in ve Cevat Bey’in önemli katkıları vardı. Bu anketi İskilip çevresindeki köylerde ben de uygulamıştım.

1961 sonbaharında bir sabah, birkaç arkadaşla birlikte kantinde sohbet ediyorduk. O sırada üçüncü sınıftaydım. Bizim o saatte dersimiz yoktu. Kantinde, bizim dışımızda daha başka arkadaşlar da vardı. Dersler çoktan başlamıştı. Ama kimi arkadaşlar derse girmemiş kantinde sohbet ediyordu. Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde devam mecburiyeti vardı. Öğrenci işlerinde çalışan memurlar, zaman zaman derse girişte kontrol yaparlardı. O gün sohbetimiz öyle koyulaşmıştı ki, dekanımız Prof. Bedri Gürsoy’un kapıda görüldüğünü, bize doğru geldiğini fark edemedik. Bedri Bey’in elinde bir sopa da vardı. Bedri Bey’in yanında bir-iki dekanlık personeli de vardı. Hoca kızgındı. Kantindekilere, “Neden derslere girmiyorsunuz? Dersler çoktan başladı, siz hâlâ buralarda çene çalılıyorsunuz... Haydi dersanelere!...” diye bağırdı. Öfkeliydi, kızgındı. Öfkesini elindeki değneği sallayarak da dile getiriyordu. Kantindeki arkadaşlar dersanelere doğru kaçtılar. Bedri Bey, onları dersanelere doğru kovalamaya çalışıyordu. Hoca, bir ara kaçışan arkadaşları kovalamayı bırakıp, bizim gruba doğru yöneldi. Bu kez bize, “Siz neden kaçışmıyorsunuz?” diye çıkıştı. İdari Şube üçüncü sınıfta olduğumuzu, o saatte dersimizin olmadığını söyledik. Bedri Bey doğru söyleyip söylemediğimizi kontrol etmek için, ders programının getirilmesini istedi. Program

çizelgesini inceledi. Ayrıca bizim o sınıftan olup olmadığımızı da kontrol etmişti. O yıllarda Mülkiye’de bir cemaat havası vardı. Fakülte yönetimi, öğrencilerin her eyleminden, her davranışından kendini sorumlu hissedirdi. Öğrencilerin başarılarıyla övünürdü.

Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde, üssümizan denilen bir uygulama vardı. Bir üst sınıfa geçmek için not ortalamasının 7 olması gerekiyordu. Mart başında, yani Şubat’taki yarıyıl tatili sonunda yapılan sınavlar da önemliydi. Bu sınav şöyle yapılırdı. Sınıftaki öğrenci sayısı, okutulan derslere göre bölünüyor, böylece gruplar oluşturuluyordu. Örneğin o sınıfta okutulan on ders varsa, on grup oluşturuluyordu. Derslerin isimleri ayrı ayrı kâğıtlara yazılarak bir torbaya konuluyordu. Her grubun başındaki arkadaş, kur’a ile torbadan bir ders çekiyordu. O grupta yer alan öğrencilerin tamamı, kur’ada çıkan o dersten sınava giriyordu. Öbür gruplar da kendi kur’alarında çıkan dersten sınava giriyordu. Böylece her grup farklı farklı derslerden sınava girmiş oluyordu. Bu sınav sözlü yapılırdı ve sınav, kur’a çekilir çekilmez, ara verilmeden başlardı. Yarıyıl sınavına bütün derslere aynı derecede çalışarak hazırlanmak zorunlu idi. Bütün dersler aynı ağırlıktaydı, kur’ada çıkma olasılıkları aynıydı. Yarıyıl sınavı ve sınavda alınan not yıl sonunda, ayrı bir ders olarak değerlendiriliyordu. Örneğin, o sınıfta on ders okutuluyorsa, yarıyıl sınavı notu da onbirinci ders notu gibi değerlendiriliyordu.

Örneğin, ben birinci sınıfta İstatistik, ikinci sınıfta İktisat, üçüncü sınıfta Kamuoyu, dördüncü sınıfta Sosyal Siyaset derslerinden sınava girmiştım. Bu sınavlar sözlü yapılıyordu. İstatistik sınavının yazılı yapıldığını sanıyorum. İstatistik dersini Devlet İstatistik Enstitüsü’nden Şefik İnan veriyordu. Sınavda, bütün öğrencilere geçer not vermişti. İkinci sınıftaki İktisat sınavı, dersin hocası, Prof. Aziz Köklü tarafından yapılmıştı. Sınavda, o günlerde doçent olan Prof. Dr. Besim Üstünel ve Dr. Atilla Karaosmanoğlu da hazır bulunmuştu. Kamuoyu sınavı, dersin hocası, o günlerde doçent olan, Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat tarafından yapılmıştı. Prof. Dr. Yavuz Abadan’ın “147’ler” ile birlikte üniversitenin uzaklaştırılmış olmasından dolayı o günlerde Nermin Hanım’ın morali iyi değildi “147’ler”in üniversiteye dönmeleri 1962 Martında gerçekleşmişti. Sosyal Siyaset sınavı, dersin hocası Prof. Dr. Cahit Talas tarafından yapılmıştı. Bu sınavlar her sınıf için ayrı bir günde yapılıyordu. Sınavların sözlü yapıldığını belirtmişim. Arkadaşlar dersanelerin kapısı önünde sınav için sıralarını beklerlerdi. İçeride iki öğrenci olurdu. Biri, sınava alınan öğrenci öbürü de sınav için hazırlanan öğrenci... Bu ikinci öğrenciye sınav soruları verilir, arkadaş sınav verirken o da kendince hazırlık yapardı. Yani, sınav için kendisine düşünme fırsatı verilerdi. Yılsonu sınavlarının bazıları da sözlü olarak yapılırdı. Örneğin son sınıfta, Şehircilik dersinin sınavı sözlü yapılmıştı. Sınava Fehmi Bey’den başka, Cevat Bey ve Ruşen Bey de katılmıştı.

Mahmut Özdemir, yukarıda sözünü ettiğim ikinci sınıftaki İktisat sınavında, sınava, benden sonra giriyordu ve beni dinlemişti. Benim sınavdaki başarıyı öve öve bitiremiyordu. Daha sonraki yıllarda, karşılaştığımız her yerde sınavdaki başarıyı anlatırdı. Rahmetli Mahmut Özdemir, 1979 Bülent Ecevit Hükümeti döneminde, Mahalli İdareler Bakanı'ydı.

1979 sonbaharında bir gün, TBMM'yle, Kavaklıdere, Çankaya yolu üzerindeki parkta Kutlu Aktaş'la karşılaşmıştım. Beni çalıştığı büroya davet etmişti. Mahalli İdareler Bakanlığı'nda Hukuk İşleri Bölümü'nde çalıştığını söylemişti. Kutlu Aktaş'ı, Gençlik Parkı'nın karşısında bulunan, İller Bankası'ndaki bürosunda ziyaret etmiştim. Mahalli İdareler Bakanlığı'nın büroları o binadaydı. Kutlu, "Mahmut da bu binada, odası hemen şuracıkta, birlikte ziyaret edelim." dedi. Mahmut arkadaşımızı, bakanlık odasında birlikte ziyaret etmiştik. Rahmetli Mahmut Özdemir o ziyarette de, benim, İktisat sınavındaki başarıyı anlatmıştı... Kutlu Aktaş, daha sonra, Ağrı, Malatya, İzmir ve İstanbul valisi olarak çalıştı. 1996-1997 yıllarında, İstanbul valisiydi. 2000'ler'in başında İçişleri Bakanlığı da yapmıştı.

O dönemde Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir başka uygulama daha vardı, o da şuydu. Dördüncü sınıf öğrencileri, Şubat tatilinde, yani yukarıda anlatmaya çalıştığım yarıyıl sınavından önce bir hafta kadar süren bir yurtdışı gezisine katılırlardı. Öğrenciler, bu gezide, giderlerini kendileri karşılardı. Birkaç öğretim elemanı asistan da öğrencilere eşlik ederdi. Gezi genel olarak, Akdeniz ülkeleri çevresinde yapılırdı. Ben böyle bir programa katılmadım.

4 Aralık 1959'da, Mülkiye'nin kuruluşunun yüzüncü yılı kutlanmıştı. O gün, "Vatan Hizmetinde Yüz Yıl MM" ve "Vatan Hizmetinde Yüz Yıl SBF" amblemleri taşıyan iki bardak satışa sunulmuştu. Aynı ibarelerle posta pulları da çıkarılmıştı. O gün, ilk gün damgalı posta pulları da satılmıştı. Bu bardaklara, zarflara yoğun bir ilgi olmuştu.

1950'lerin sonlarında, 1960'ların başlarında, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Fikir Kulüpleri etkili bir örgüttü. Fikir Kulüpleri'nin çabasıyla, birçok yazar, gazeteci, siyaset adamı, fakültede konferans vermişti. Günün aktüel konularıyla ilgili paneller de düzenleniyordu. Bu konferanslarda, panellerde, yazarlar, şairler kitaplarını da imzalarlardı. Fikir Kulüpleri'nin bu tür çabaları 27 Mayıs'tan sonra daha da gelişerek sürdü.

Fakülteyi burslu okudum. İçişleri Bakanlığı'ndan burs alıyordum. İçişleri Bakanlığı'ndan burs alanlar üçüncü sınıfta İdari Şube'ye ayrılıyorlardı.

Maliye Bakanlığı'ndan burs alanlar ise, Mali Şube'ye. Bizim sınıfta, İçişleri Bakanlığı'ndan burs alan 20 kadar arkadaş vardı. Burs, fakültede, muhasebe bürosundan ödeniyordu. Hocalar, memurlar, hizmetliler de buradan maaş alırlardı. Burs ilk yılda 150 liraydı. Daha sonra, önce 175 liraya, sonra da 225 liraya yükseltilmişti. Burs karşılığı olarak 6 yıl mecburi hizmet vardı. Yurt için ayda 15 lira ödeniyordu. Yurtta öğle ve akşam yemekleri veriliyordu. 70-80 kuruşa yemek yenebiliyordu.

1960'ların başları... O günlerde Dr. Ruşen Keleş, Dr. Cevat Geray genç asistanlardı. Aradan 45 yıla yakın bir zaman geçmiş. Bugün ise, Cevat Bey'den sonra SBF'den emekli olan Ruşen Bey için de bir armağan kitabı hazırlanıyor. Ruşen Bey'e, Birgen Hanım'a, çocukları tıp doktoru sevgili Evren'e sağlık diliyorum, mutlu bir yaşam diliyorum.

Dr. Ruşen Keleş, Dr. Cevat Geray, benim onlardan çok sonra tanıdığım Yılmaz Öztürk'le çok iyi, çok yakın arkadaşlardı. Onlar, yıllar öncesinden, Yılmaz'ın daha lise öğrenciliği yıllarında, İstanbul'da tanıştığı dostlardı. Yılmaz benim de, 1962'den bu yana, Tuzla'daki Yedek Subay Piyade Okulu'ndan beri arkadaşım. O günlerden sonra onunla dostluğumuz giderek daha da gelişti. Bu dostluk günümüzde de sürüyor. Yılmaz bana her zaman, kendilerine ulaşma olanağımın olmadığı dönemlerde Cevat Ağabey' den, Ruşen Ağabey'den sağlıklı haberler iletmiştir.

Fakültede 1960'ların ortalarında yapılan çok geniş bir tadilat sonucu İskân ve Şehircilik Enstitüsü'nün yerinde büyük bir değişiklik yapılmıştı. Burada kurulan bir oda sosyoloji profesörü İbrahim Yasa'ya tahsis edilmişti. Bu tadilat sonunda yurt binası tamamen yıkılmış, alanı fakülte binasına katılmıştı. Bu alana derslikler yapılmış, eski dersliklerin bulunduğu bölümlerde ise hocalara ait odalar yapılmıştı. Böylece, profesörler ve doçentler bağımsız odalara kavuşmuştu. Asistanların da bu odalarda veya enstitülerde, özel masaları vardı. Fakültenin arkasında, yıkılan yurt yerine, yine yalnız Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin kaldığı, Cumhuriyet Yurdu adı altında yeni bir yurt yapılmıştı. Cumhuriyet Yurdu'nda kız öğrenciler için de bölümler vardı. 1960'ların ortalarında Cumhuriyet Yurdu'yla Siyasal Bilgiler Fakültesi arasında Basın-Yayın Yüksek Okulu faaliyete geçmişti. 1980'lere kadar Basın-Yayın Yüksekokulu SBF'ye bağlıydı. Kütüphane de fakültenin arka tarafına, Cumhuriyet Yurdu tarafına taşınmıştı. Basın-Yayın Yüksekokulu faaliyete geçince, öğretim üyelerine ve öğretim görevlilerine, asistanlara bu kesimde odalar tahsis edilmişti.

İskân ve Şehircilik Enstitüsü ise, ikinci kata taşınmıştı. Eskiden Diploması ve Dış Münasebetler III ve Diploması ve Dış Münasebetler IV sınıflarının bulunduğu

alan İskân ve Şehircilik Enstitüsü'ne tahsis edilmişti. Fehmi Bey'in ve Cevat Bey'in odaları da bu bölümdeydi. İskân ve Şehircilik Enstitüsü'nden sonra da "çağan" denen bir sohbet odası yapılmıştı. Burada öğretim üyeleri, öğretim elemanları, öğle saatlerinde sohbet ederlerdi.

1965-1970 yılları arasında Erzurum'da Atatürk Üniversitesi'nde sosyoloji asistanıydım. Bu yıllarda Ankara'ya Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne sık sık gelirdim. İbrahim Hoca'yla, Fehmi Hoca'yla, Cevat Ağabey'le, Ruşen Ağabey'le, Nermin Hanım'la, asistan arkadaşlarla görüşürdüm. Yaz aylarında geldiğimde domates, peynir-ekmekli yemeklere ben de ortak olurdum. İskân ve Şehircilik Enstitüsü'ndeki geniş masada öğle yemekleri böyle yenirdi. Yemekte Fehmi Bey, İbrahim Bey her zaman olurdu. Cevat Ağabey ve Ruşen Ağabey de olurlardı.

Fehmi Hoca, 1970 kışında bir şehircilik dersine de beni davet etmişti. Derste "Bölgelerarası Dengesizlik, Doğu Sorunu" konulu bir konuşma yapmamı istemişti. Fehmi Bey'le birlikte, Cevat Ağabey ve Ruşen Ağabey de beni dinlemişti. Bu derste, öğrencilerin bazı soruları da olmuştu.

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, 1966 yılı Kasımında, Erzurum'da bir seminer düzenlemişti. "Doğu Anadolu'yu Kalkındırma Sorunları Semineri" adı altında düzenlenen seminere Ruşen Bey de katılmış, bir tebliğ sunmuştu. Ruşen Bey'in tebliği, "Şehirleşme Politikası ve Doğu Anadolu Bölgesi" başlığını taşıyordu. O dönemde, Fen-Edebiyat Fakültesi'nde, Dr. Orhan Türkdoğan'la aynı odayı paylaşıyorduk. Ruşen Bey bu odada bizi ziyaret etmişti. Orhan Bey'le birlikte, çeşitli konularda sohbetimiz olmuştu. Sevgili Evren'in doğduğu bir dönemdi sanıyorum. Ruşen Bey sohbet sırasında Evren'den de söz etmişti. Bu sırada, Alikan Aşireti'yle ilgili çalışmayı tamamlamıştım. Dekanlık, tez savunması için gün alma konusunda, Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesi'yle, Orta-Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'yle yazışmalar yapıyordu. Orhan Bey de doçentlik için hazırlanıyordu. "Doğu Anadolu'yu Kalkındırma Sorunları Semineri"ne, dinleyici olarak ben de katılmıştım. Konuşmaları, tartışmaları izliyordum. Bir konuşmacının tebliğinden sonra, 'Doğu Sorunu'yla ilgili bazı konuları gündeme getirmeye çalışmıştım. Bu tutuma karşı gizli-açık bir tepki, bir homurtu oluşmuştu. Seminer sırasında verilen bir arada, Alikan Aşireti'yle ilgili çalışmanın nasıl basılabileceği üzerinde de konuşmuştuk. Bu konuyu ben gündeme getirmiştim. Ruşen Bey, Devlet Planlama Teşkilatı'nın, İmar ve İskân Bakanlığı'nın bu tür çalışmalara ilgi duyabileceğini, fakat konunun içeriği ve işleniş yönünden, bu kurumların bu çalışmayı basmakta, yayımlamakta çekinceleri olabileceğini söylemişti. Seminere, İmar ve İskân Bakanlığı'ndan, Devlet Planlama Teşkilatı'ndan uzmanlar da katılıyordu. Bu konuşmalarımıza bu uzmanların bir kısmı da katılmıştı.

Bu seminere sunulan tebliğler 1967 yılında kitap olarak, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayını olarak yayınlandı. "Doğu Anadolu'yu Kalkındırma Sorunları Semineri" adlı kitapta Ruşen Bey'in tebliği de yer alıyor (s. 239-263).

1950'lerin başlarında İskilip'de ortaokulda, Mehmet Alpay adında bir jimnastik öğretmenimiz vardı, Hatice Pekaslan, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve müzik derslerine gelirdi. Mehmet Bey ile Hatice Hanım bu yıllarda evlendiler. Fehmi Hoca'yla sık sık yaptığımız sohbetlerde İskilip'ten de konuşurduk. Bu konuşmaların birinde, jimnastik hocamız Mehmet Alpay'ın Fehmi Hoca'nın yeğeni olduğunu öğrendim. Mehmet Bey'in ve Hatice Hanım'ın Gebze'de öğretmenlik yaptıklarını da Fehmi Hoca'dan öğrenmiştim. 1960'ların ortaları... Fehmi Hoca bütün öğrencilerine karşı sevgi dolu bir hocaydı. Bana karşı da öyleydi. Ama yeğenin ve gelinin de öğrencisi olmam hocanın gözünde beni biraz daha farklı kılıyordu.

Birinci kattaki İskân ve Şehircilik Enstitüsü'nün bir kısmının, geniş tadilatın sonra sosyoloji profesörü İbrahim Yasa'ya tahsis edildiğini belirtmiştim. Bu bölümdeki öbür odada da Prof. Dr. Feyyaz Gölcüklü oturuyordu. 1971 başlarında, sosyoloji kürsüsünde İbrahim Bey'den başka Dr. Özer Ozankaya, Dr. Erdoğan Güçbilmez, Cenap Nuhrat ve ben vardım. 19 Haziran 1971'de bu odada gözaltına alındım. O gün, öğleye doğru İbrahim Bey'le bu odada oturuyordum. İbrahim Bey yerinde oturuyor ben de tam karşısındaki masada oturuyordum. İçeriye giren bir subay İsmail Beşikçi'yi aradığını söyledi. "Benim" dedim. "Bir konuda bilginize başvurulacak, benimle geleceksiniz" dedi. O güne kadar Dr. Özer Ozankaya, Dr. Erdoğan Güçbilmez, Cenap Nuhrat çeşitli nedenlerden dolayı gözaltına alınmışlardı. Fakültede tutuklanan veya firari duruma düşen arkadaşlar vardı. Cüneyt Akalın, Halil Berktaş, Ömer Madra, Nuri Çolakoğlu bunlar arasındaydı. Dr. Baskın Oran, Doç. Dr. Mete Tunçay tutuklananlar arasındaydı.

O yılın Mayıs ve Haziran aylarında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, Basın-Yayın Yüksekokulu'nda, fakülte öğrenci yurdunda, yani Cumhuriyet Yurdu'nda sık sık operasyonlar yapıyordu. "Firari öğrenciler var, firari asistanlar var, onları arıyoruz" deniyordu. Radyoda, televizyonda, gazetelerde, arananların, teslim olması istenenlerin listeleri yayınlanıyordu. Uzun uzun listeler yayınlanıyordu. Örneğin Şahin Alpay aranan asistanlardan biriydi. Şahin Alpay o dönemde Eğitim Fakültesi'nde asistandı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, Basın-Yayın Yüksekokulu'nda, Cumhuriyet Yurdu'nda, çatı katlarında, bodrum katlarında, kalorifer dairelerinde firariler aranıyor. Bu operasyonlar sırasında, kütüphanelerde ve profesörlerin odalarında da arama yapıyordu. "İnceleyeceğiz, yasak olup olmadığına bakacağız" denerek bazı kitaplara, dergilere el

konuluyordu. Bu günlerde, hoş olmayan, bende büyük hayal kırıklığı yaratan bir olayla karşılaştım. Profesörlerin odası birer birer aranılıyordu. Bazı hocalar odalarında oturuyorlardı, asistanlar da koridorda, operasyona katılan askerleri izliyordu. Ben de izliyordum... 1971 başlarında *Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller* kitabı ikinci baskı yapmıştı. Bu kitabı imzalayarak bazı hocalara, asistan arkadaşlara, dostlara vermiştim... Askerler bir hocanın odasına girmişlerdi, ondan sonra da bitişikteki odaya gireceklerdi. Odalara sırasıyla girip, arama yapıyorlardı. Biraz sonra sergileyeceği davranışıyla beni şaşırtan hoca sıranın kendi odasına gelmesini bekliyordu. Kapı aralık bırakılmıştı. Hoca masanın arkasında oturuyordu. İşte o arada, belki bir saniyelik bir süre içinde hocanın o davranışıyla gözgöze geldim. Hoca, kendisine verdiğim *Doğu Anadolu'nun Düzeni* kitabındaki imzalı sayfayı kopardı, yırttı ve çöp tenekesine attı. Kitabı da masanın altında bir yerlere sakladı. İstemeyerek böyle bir davranışa şahit olmuşum. Kendisini gördüğümü hoca farketmedi. Bende büyük bir hayal kırıklığı ve burukluk yaratan bu olaydan hiç kimseye söz etmedim.

1971 Nisanında, bir gün fakülte öğretim üyelerinin, asistanların katıldığı bir toplantı yapılmıştı. 12 Mart rejimi hakkında görüşler açıklanıyor, takınılacak tutumlar hakkında görüşler dile getiriliyordu. 12 Mart rejimine karşı nasıl tavır almalıyız, ne yapmalıyız sorularına cevap aranılıyordu. Profesörler Kurulu Salonu'nda yapılan bu toplantıya ben de katılmışım. İsteyen düşüncelerini bildiriyor, bu düşünceler, öneriler etrafında tartışmalar oluyordu. Ben de kısa bir şekilde Kürt sorunundan söz ettim. "Kürtlerin bazı demokratik taleplerinin karşılanması gerekir. Eğer devlet, siyasal iktidar bu talepleri görmezden, bilmezden duymazdan gelirse, ilerde siyasal taleplerle de karşılaşabilir..." demişim. Bu düşüncelerle ilgili hiçbir tartışma olmadı. Salonda bulunan profesörler, doçentler, asistanlar arasında gerek bu düşüncelerin, gerekse bunları ifade etmenin hoş karşılanmadığı anlaşılıyordu. "Bu tür konuşmalar henüz erkendir", "böyle konuşmalar yanlıştır" diyenler vardı. Bunlar daha çok bir "homurtu" şeklinde dile getiriliyordu.

Fakülte Dekanı Prof. Dr. Mümtaz Soysal'dı. Basın-Yayın Yüksekokulu Müdürü Prof. Dr. Nermin Abadan'dı. Mümtaz Hoca'yla bu toplantıdan bir gün sonra dekanlık kapısının önünde, sahanlıkta karşılaşmıştık. Beni, doğal, makul, endişesiz bir şekilde kenara çekerek şöyle demişti: "Dün sen konuşurken salonda kimler vardı? Konuşman başbakanlığa ulaştırılmış. Bana rahatsız olduklarını bildirdiler" dedi. "Kalabalıktı, profesörler, doçentler, asistanlar, herkes vardı" dedim. Mümtaz Bey yönetim işlerinden dolayı o toplantıya katılamamıştı. Başbakan Prof. Nihat Erim'di. Başbakan Siyasi ve İdari İşler Yardımcısı Sadi Koçaş, Ekonomik İşler Yardımcısı Dr. Atilla Karaosmanoğlu idi.

Öğretim üyeleri, asistanlar askeri yönetimin baskılarına karşı takınılacak tavır konusunda büyük çaba sarfediyorlardı. Gazetelere, yönetimin baskılarını eleştiren müşterek imzalı yazılar yazılması da tartışılan konulardan biri idi. Üniversite mensuplarının, öğretim üyelerinin, öğretim yardımcılarının direnme olasılıkları üzerinde duruluyordu, tartışılıyordu. Bu toplantılar daha çok odalarda, çayhanede yapılıyordu. Bu toplantılardan birinde Doç. Dr. Mete Tunçay ile Nuri Çolakoğlu arasında çok sert bir tartışma gerçekleşmişti. Nuri Çolakoğlu üniversitenin kararlı direnmesini, sürekli eylem yapmasını öneriyordu. Üniversite profesörleriyle, doçentleriyle, asistanlarıyla, öğrencileriyle, direniş içinde olmalıdır diyordu. Öğrencilere sahip çıkılması gerektiğini vurguluyordu. Ankara'da, İstanbul'da takip, gözaltı, tutuklama bütün şiddetiyle sürüyordu. Bu süreç her gün biraz daha ağırlaşıyordu. Marx'ın Toplum Kuramını çevirdikleri için Dr. Özer Ozankaya ve Doç. Dr. Mete Tunçay tutuklandılar. Mayıs'ta Dekan-Prof. Dr. Mümtaz Soysal tutuklandı. Prof. Cahit Talas, Prof. Muammer Aksoy, Prof. Dr. Bülent Nuri Esen, İstanbul'da, Prof. Tarık Zafer Tunaya, Doç. Çetin Özek tutuklandılar. 12 Mart rejiminde Prof. Mustafa Akdağ, Prof. Dr. Şerafettin Turan da tutuklanmışlardı. Bu hocaların büyük bir kısmı kısa bir süre sonra serbest bırakıldılar. Ama Dekan Prof. Mümtaz Soysal'ın tutukluluğu uzun sürdü. Anayasaya Giriş kitabından dolayı yargılanıyordu.

Dr. Doğu Perinçek, Dr. Erdoğan Güçbilmez, Cenap Nurhat, Cüneyt Akalın, Halil Berktaş, Şahin Alpay, Nuri Çolakoğlu, Ömer Madra tutuklandılar veya aranır duruma düştüler. Dr. Uğur Mumcu, Dr. Oya Baydar, Dr. Ergin Atasü, Dr. Atilla Erden, Dr. Musa Çadırcı, Dr. Aziz Ekşi, Dr. Murat Belge çeşitli nedenlerle, çeşitli zamanlarda, çeşitli iddialarla tutuklandılar.

Benim gözaltına alınmam ve tutuklanmam Atatürk Üniversitesi'nden yapılan "ihbarlar" üzerine gerçekleşmişti. Orada, 20 Temmuz 1970 günü derslerde anlatılan konulardan, sınavlarda sorulan sorulardan, yazılardan ve kitaplardan dolayı, hakkımda idari soruşturmalar açılmış; bu soruşturmalar sonucunda Atatürk Üniversitesi'ndeki görevime son verilmişti. Danıştay'dan, yürütmenin durdurulması kararı alınmasına rağmen, rektörlük bu kararı uygulamamıştı. O yılın sonuna doğru, Siyasal Bilgiler Fakültesi sosyoloji asistanlığı için sınav açmıştı. Ben de başvurmuştum. 1971 yılı başından itibaren, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde sosyoloji asistanı olarak çalışmaya başlamıştım. Bana Basın-Yayın Yüksek Okulu'nun, dördüncü katında, köşedeki odayı vermişlerdi. Büyükçe bir odaydı. Oda Cumhuriyet Yurdu'na bakıyordu. Odada küçük bir masa, iki sandalye bir de küçük bir kitaplık vardı. Kitapların çoğu, eşyalar henüz valizler içindeydi. Ama, ben daha çok, fakülte binasında, İbrahim Bey'in odasında çalışıyordum.

20 Temmuz 1970'te, Atatürk Üniversitesi'ndeki görevime son verilmesiyle ve daha sonra gelişen olaylarla ilgili olarak söylenecek çok şey var. Bu işlem üzerine Danıştay'a başvurmak şüphesiz çok önemli bir olay. O zaman Fen-Edebiyat Fakültesi Sekreteri Adnan Tibet idi. Naci Gürşin İngiliz Filolojisinde asistandı. Adnan Ağabey müşterek dostumuzdu. Danıştay'a başvurabilmek için pek çok belge gerekiyordu. "Aslı gibidir" ibareli, damgalı, mühürlü, imzalı belgeleri Adnan Ağabey sağlamıştı. Bu, o zamanlar, çok büyük bir ilgi, çok büyük bir yardımdı. Zira, üniversite ve fakülte yönetimi bu tür belgelerin elime geçmesine engel oluyordu. Bunlar, örneğin, benim tarafımdan yazılmış bazı dilekçelerdi veya bu dilekçeler üzerine üniversite yönetiminin yaptığı işlemleri bildiren yazılardı. Bunların tekrar elime geçmesini engellemek için yönetim, memurlara baskı yapıyordu. Ayrıca, Danıştay'a sunulacak belgelerin, "aslı gibidir" ibareli, mühürlü, imzalı olması, çok sayıda olması da gerekiyordu. Fakülte Sekreteri Adnan Tibet Bey'in bunu sağlaması çok büyük bir iyilik, çok büyük bir yardımdı. Bu, bana büyük bir moral güç de veriyordu. Üniversite yönetimi Danıştay'ın yürütmenin durdurulması kararını da uygulamıyordu. Bunun için de memurları, örneğin fakültenin idare müdürünü baskı altında tutuyordu. O süreçte de Adnan Ağabey'in samimi, doğal bir ilgisi oldu. Yönetim, Danıştay kararını, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne geçiş ciddiyet kazanınca uyguladı. Bu geçişi engellemek için... Aradan 35-36 yıl geçmiş. Adnan Ağabey'e selam olsun...

12 Mart rejiminde, Atatürk Üniversitesi Rektörü, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ziraat Fakültesi ve İşletme Fakültesi dekanları, profesörler, asistanlar, öğrenciler, 70'e yakın üniversite mensubu, Diyarbakır-Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na, çeşitli tarihlerde ihbarlarda bulunmuşlar. İdari soruşturmalar da bu ihbarlar üzerine başlamıştı. 19 Haziran 1971'de, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bu ihbarlar üzerine gözaltına alınmışım.

Yukarıda, öğleye doğru odaya bir subayın girdiğini ve beni sorduğunu belirtmişim. Odaya girip beni soran subaya, İbrahim Bey, "İsmail'i ne yapacaksınız?" diye bir soru sordu. Subay da, "Bir konuda bilgisini alıp kısa zamanda serbest bırakacağız..." gibi bir şey söylemişti.

Önce Mamak Sıkıyönetim Komutanlığı'na götürüldüm, sonra Ankara Garnizon Komutanlığı'na. Oradan da Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne... Beni arayanın Diyarbakır-Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı olduğunu Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde öğrendim. 20 Haziran'da da Diyarbakır'a sevk edildim.

İnsan, daha sonraları, yaşadığı bazı olayları hatırladığında, zamanın çok hızlı geçtiğini, akıp gittiğini görüyor. Kimi olaylardaysa, zamanın çok çok ağır geçtiğini, bir türlü geçmediğini düşünüyor. İnsanın geçmiş zamanı algılaması, olayların geçtiği zamana ve mekâna ilişkin ruhsal yapısına, bugünkü ruhsal yapısına göre değişiyor. İnsan geçmişte, kendisini mutlu eden bir olayı hatırlıyorsa, bugün de mutluyduysa, zamanın çok hızlı geçtiğini algılıyor. İnsan geçmişte kendisini huzursuz eden, dara düşüren bir olayı hatırlıyorsa, zamanın bir türlü geçmediğini, çok çok ağır geçtiğini algılıyor.

***

Ertuğrul Özkök 10 Temmuz 1999 tarihli *Hürriyet* gazetesinde, “Mahalle Fakültesi’nden Millenyum Kampüsüne” başlıklı bir yazı yayımlandı. Bu yazıya Cüneyt Akalın, 19 Temmuz 1999 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde “Özkök’e Mülkiyeli Yanıt” başlıklı bir yazıyla cevap verdi.

Bu tartışmaya, bir başka Mülkiyeli, Hıncal Uluç, 21 Temmuz tarihli *Sabah* gazetesinde “Mülkiye” başlıklı bir yazıyla katıldı. 25 Temmuz tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde ise Cüneyt Akalın, Hıncal Uluç’a hitaben “Ayıp Oluyor Hıncal Ağabey!” başlıklı bir başka yazı yayımlamıştı.

Hıncal Uluç’un “21. Yüzyıl Mülkiyesi!...” (*Sabah*, 28 Temmuz 1999) ve Deniz Som’un “Mekteb-i Mülkiye” (*Cumhuriyet*, 1 Ağustos 1999) başlıklı yazıları ile tartışma giderek büyüdü.

Ben de yazılarla ilgili bazı düşüncelerimi belirtmek istiyorum.¹

1 Cüneyt Akalın’la 12 Mart döneminde, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde asistandık. Cüneyt’in öğrencilik yılları da 1960’ların sonlarında Mülkiye’de geçmiş. 19 Haziran 1971’de fakültede gözaltına alınıp Diyarbakır’da Sıkıyönetim Tutukevi’ne konuldum. Diyarbakır-Siirt İleri Sıkıyönetim Tutukevi’ne, 1972 yılı başlarında Cüneyt Akalın da getirildi. Cüneyt’in dışında, Taylan Ertan, nişanlısı Kazıme gibi birkaç arkadaş daha vardı. 1972 yılında Diyarbakır Sıkıyönetim Tutukevi’nde bir süre beraber kalmıştık. Daha sonra Cüneyt ve arkadaşları Ankara Sıkıyönetim Tutukevi’ne sevk edilmişlerdi. 1974 genel affından sonra da tahliye olmuştuk.

Cüneyt’le 1981 yılı Nisan ayı ortalarında bir gün Moda’da karşılaşmıştık. Ben o sırada, 12 Nisan’da, Kaynarca Cezaevinden (Sakarya) henüz tahliye olmuştum. Ertesi gün Çağaloğlu’nda, Gazeteciler Cemiyeti’nde buluşup sohbet etmeyi kararlaştırmıştık. Cüneyt bana bazı dergiler, örneğin *Ufuklar* dergilerini verecekti. Diyarbakır Sıkıyönetim Tutukevi’ndeki 12 Mart günlerimizi de anacaktık. Fakat ben o buluşmaya devletin sürdürdüğü sıkı denetimden ötürü gidemedim. Çünkü bizim tahliyelerimiz özgürlüğe çıkışlar değil, bir cezaevinden başka bir cezaevine, diyelim daha büyük bir cezaevine sevk gibi bir olay... Bizim için dışarı da bir cezaevi... Çoğunlukla, dışarıda da endişeler içinde, koşuşturmalarla, takiplerle uğraşma, boğuşma durumunda kalıyoruz. O gün de öyle olmuştu.

“Otorite Olmak” Bilimde Doğruluğun Ölçütü Değildir

Şimdi, Cüneyt’in Mülkiye ile ilgili yazılarına gelmek istiyorum. Cüneyt Akalın sözü edilen o yazılarında, Siyasal Bilgiler Fakültesi’ndeki bazı hocalar hakkında “kendi dalında dünya çapında otorite olan”, “kendi dalında otorite sayılan” gibi kavramlar kullanıyor. Böylece, bu hocaların bilimde çok üstün oldukları, aşılmaz oldukları anlatılmak isteniyor. Oysa, bilimde önemli olan, esas olan doğruluktur. Eğer herhangi bir önermeyle, o önermenin ifade etmeye çalıştığı olgular arasında bir uygunluk varsa, yani olgusal doğruluk söz konusuysa, o önermenin bilimselliğinden, doğruluğundan söz edebiliriz. Bilimde doğruluğun tek ölçütü vardır, o da olgulardır. Olgular dışında, bilimde, doğruluk ölçütü aramak doğru değildir. Kişiler, kurumlar, bu arada “otorite”ler bilimde doğruluğun ölçütü olarak ele alınamazlar. Bunun gibi yayımlar, yasalar, egemenin iradesi, oylamalar, oylama sonucu elde edilen oranlar, bilimde doğruluğun ölçütü olarak değerlendirilemezler. Bu açıdan baktığımız zaman, yani olguları kavrama, olgusal ilişkileri analiz etme durumuna baktığımız zaman Mülkiyeli hocaların, örneğin komşu fakültedeki, Hukuk Fakültesi’ndeki hocalardan daha üstün veya daha alt düzeyde oldukları söylenemez. Aşağı yukarı aynı düzeydedirler. Hukuk Fakültesi’ndeki hocalar düşünce yasaklarına ne kadar uyuyorlarsa, Mülkiyedeki hocalar da o kadar uyuyor. Resmi ideoloji, düşünce yasakları Hukuk Fakültesi’ndeki hocaları ne kadar belirliyorsaydı, yönlendiriyorsa Mülkiye’deki eğitimi o kadar belirliyor, yönlendiriyor.

Cüneyt Akalın, Ertuğrul Özkök’ün Mülkiye’deki eğitimi eleştirmesine sitem etmektedir. Akalın yazısında, Ertuğrul Özkök’ün, eleştirisini yaptığı yıllarda, Mülkiye’deki hocaların gerçekleştirmeye çalıştığı projeleri, Mülkiye lehine sıralayarak, bilime ne kadar hizmetler, katkılar yapıldığını anlatmaktadır. Bunu da hiç abartmamak gerekir. Örneğin aynı yıllarda komşu fakültedeki hocaların projelerinin alt alta sıralanmasıyla da benzer bir değerlendirme yapılabilir. Ayrıca bazı hocaların her iki fakültede de ders verdiği de bilinmektedir.

Öte yandan, “otorite” ne demektir? Örneğin üniversite içinde akademisyenler, araştırmacılar, Profesör X gibi tavır ve davranış sergilemeye, Profesör X gibi düşünmeye, sorunları onun gibi çözümlenmeye başlamışlarsa, Profesör X’den etkilenenlerin sayısı artıyorsa, artık, Profesör X “otorite” haline gelmiş demektir. “Otorite”nin akademisyenlerin, araştırmacıların değerlerini etkilemede önemli bir yeteneği vardır. Ama otorite olma, otorite sayılma durumu, bilimde doğruluğun ölçütü olarak ele alınmamalıdır. Bununla ilgili olarak birkaç örnekten söz etmek istiyorum.

Max Weber sosyolojide “otorite” sayılıyor. Max Weber’ in “Meslek Olarak Bilim” yazısında beni çok ilgilendiren ve düşündüren bir bölüm var. Bir asistan, doçentliğe yükseltilmesi için, üniversitede işlem başlatılmasını istiyor. Doçentliğe yükseltilmesini isteyen asistan, bir Yahudi, Yahudi kökenli biri. Max Weber, o asistanın Yahudi olduğunu biliyor. Max Weber asistana Alman toplumunda, Alman siyasetinde Yahudilere karşı büyük bir ayırım yapıldığını anlatarak, “bu ayrımcılığa katlanabilecek misin?” diye soruyor. “Başkalarının, örneğin Almanların kolayca ve kısa zamanda geçtiği basamakları geçmek için sen yıllarca beklemeyi, haksızlıklara uğramayı göze alabilecek misin?” diyor. “Meslek Olarak Bilim”, Max Weber’in 1918 yılında yaptığı bir konuşma. Weber’in yazısında anlattığı dönem ise Birinci Dünya Savaşı’ndan önceki yıllar olmalı (*Sosyoloji Yazıları*, İletişim, 1996, s. 207).

Bu yaklaşım beni çok şaşırttı. Max Weber’in ayrımcılığa karşı düşüncesi ve eylemi yok. Bunu sadece saptıyor, muhatabına “buna katlanabilecek misin?” diyor. Diyelim, Weber büyük bir “otorite”dir. Onu izleyenler, ondan etkilenenler bu ayrımcılık konusunda nasıl düşünmelidir, nasıl bir davranış sergilemelidir? Sosyolojik bir düşünce, bu ayrımcılığa karşı güçlü bir eleştiriyi ve mücadeleyi gerektirmez mi? Ayrımcılığa karşı bir tepki gelişmemesi ayrımcılığın tırmanmasını sağlamaz mı? Bu tür bir olgunun, benzer konularda ayrımcılıkla karşı karşıya olanların bilincine daha çok çarpacağı açıktır. Bu tutuma karşı eleştiri getirecekleri, mücadele geliştirecekleri de şüphesizdir.

İkinci bir örnek de şu olabilir: 1933’de “Üniversite Reformu”yla Almanya’dan Türkiye’ye gelen, “Üniversite Reformu”nda görev alan pek çok profesör var. Almanya’da, 1930’larda düşünceye karşı yoğun bir baskı yapılıyor. Özgür düşünce, öğretim üyeleri, profesörler çok ağır bir baskı altına alınıyor, cendereye sokuluyor. Bunların Nazi baskısından kaçarak Türkiye’ye sığındıkları, çok büyük bir kısmının da Yahudi kökenli olduğu biliniyor. Max Weber’in yukarıdaki örnekte söz konusu ettiği ayrımcılık, ırkçılık 1930’larda daha da tırmandırılmış... Nazi baskısından kaçan profesörler, ordinaryüs profesörler İstanbul Üniversitesi’nde ve Ankara Üniversitesi’nde, örneğin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’nde de iş buluyorlar. Bu profesörlerin bir kısmının “kendi dalında büyük bir otorite” olduğu, otorite sayıldığı söyleniyor. Prof. Pertev Naili Boratav’ın, *Üniversitede Cadı Kazanı* kitabında bu konuda çok dikkate değer bir anlatım var. Mete Çetik’in hazırladığı bu kitabın tam ismi şöyle: *1948 DTCF Tasfiyesi ve Pertev Naili Boratav’ın Müdaafası* (Hazırlayan Mete Çetik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Mart 1998). Prof. Pertev Naili Boratav, 1988’de Paris’te, Prof. Korkut Boratav ile yaptığı bir görüşmede Almanya’dan Türkiye’ye sığınan bu profesörlerden bazılarının, DTCF’deki tasfiye sürecinde rol aldıklarını, bazı belgeleri imzaladıklarını anlatıyor (s. 198-

199). DTCF’de görev alan profesörlerden, ordinaryüs profesörlerden birkaçı fakülte yönetim kurulunda da görev yapıyor. Bu görev sırasında Prof. Pertev Naili Boratav’ın, Doç. Dr. Niyazi Berkes’in, Doç. Dr. Behice Boran’ın üniversiteden uzaklaştırılmalarında rol sahibi oldukları görülüyor. Bu “otorite”lerden bazıları, bunu “canavarın ağzına birkaç baş atmak lazım düşüncesiyle oldu bu iş” diye açıklıyorlar. Kendileri zulümden, baskıdan kaçan bu “otorite”lerin, başka bir ülkede benzer bir zulmün, baskının yaşama geçirilmesinde, zulmün ve baskının yanında yer almaları, zincirin bir halkası durumuna gelmeleri, üzerinde ibretle durulması gereken bir olgudur.

Bilimde doğruluğun ölçütü, “otorite olmak”, “otorite sayılmak”, çok geniş bir bilgi birikimine sahip olmak değildir. Bilimde doğruluğun tek ölçütü olgulardır. Bilim, sınırsız bir düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü ortamında gerçekleşebilen bir süreçtir. Bilim kafasına sahip insanlar, ancak böyle bir ortamda yetişirler. Düşünce yasaklarının egemen olduğu bir ortamda ise, ancak memur kafalı insanlar, memur kafalı profesörler yetişir. Almanya’dan Türkiye’ye sığınan profesörler de kendi dallarında çok geniş bir bilgi birikimine sahip olabilirler. Zulüm gördükleri için, düşüncelerine Naziler tarafından baskı yapıldığı için Türkiye’ye sığınmışlar. Türkiye’de de, üniversitelerde, örneğin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’nde benzer bir baskı var. İfade özgürlüğünün, özgür eleştirinin işlevini kavramış, bilim kafasına sahip bir kişi, bir araştırmacı böyle bir baskıda rol alır mı? Baskı zincirinde bir halka olur mu? Fakat “otorite...” işte, bunda bir sakınca görmemiş.

Prof. Dr. Ernst E. Hirsch, *Anılarım, Kayzer Dönemi Weimer Cumhuriyeti, Atatürk Ülkesi* (Çev: Fatma Suphi, TÜBİTAK Yayınları, 3. Baskı, 1997) kitabında, Nazi iktidarının kurulmasıyla beraber, ifade özgürlüğüne çok ağır baskıların başladığını belirtmektedir (s. 176-186). Fritz Neumark da *Boğaziçi’ne Sığınanlar, Türkiye’ye İltica Eden Alman İlim, Siyaset ve Sanat Adamları, 1933-1953* adlı kitabında (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Enstitüsü Yayını, s. 29) bu konuya vurgu yapmaktadır.

“Otorite” kavramını farklı bir olguda daha değerlendirmek istiyorum. Almanya’dan Türkiye’ye sığınan profesörlerden, ordinaryüs profesörlerden birkaçı da Önasya Arkeolojisi konusunda uzmandılar, “otorite”ydiler. Örneğin Sümer Arkeolojisi, Asur Arkeolojisi, Hitit Arkeolojisi vs. Örneğin Asur Arkeolojisi konusunu ele alalım. Bu profesörler için “Asur Arkeolojisinde büyük bir otoritedir”, “dünya çapında bir otoritedir” deniyor. Bunlar, örneğin 4000 yıl önce, 3500 yıl önce Ortadoğu’da, Mezopotamya’da, Asurların egemen olduğu alanlarda kazılar yapıyorlar. Asurlulara ait yerleşim birimleri, mezarlıklar, kaleler, su yolları, çeşitli barınaklar vs. ortaya çıkarıyorlar. Bu kazılar sırasında çeşitli

tabletler buluyorlar. Tabletleri okuyorlar, yorumluyorlar, arkeolojik buluntuları değerlendiriyorlar. 4000 yıl önceki Asurluların yaşadıkları medeniyeti gün ışığına çıkarmaya çalışıyorlar. “Asurlular şöyle yaşıyorlardı, şunları üretiyorlardı, şunları alıyor, şunları satıyorlardı...” diyorlar. Yine, arkeolojik buluntulara, tabletlere dayanarak Asur dilini ve edebiyatını çözümlenmeye çalışıyorlar... Bu çabanın yararlı olduğu, değerli olduğu kuşkusuzdur. Fakat sorunun çok farklı bir boyutu daha var. Bu, Asurluların günümüzde de yaşayan bir halk olması ile ilgilidir. Asurlular-Süryaniler günümüzde de yaşamlarını sürdürüyorlar. Asur-Süryani dili günümüzde de yaşayan bir dil. Fakat Asuri-Süryani toplumu çağımızda soykırıma uğramış bir toplumdur. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Asuriler-Süryaniler çok ağır bir soykırım yaşamışlardır. Asuri-Süryani toplumu günümüzde de çok ağır mağduriyetlerle karşı karşıyadır. Asur toplumunun üzerindeki ağır baskılar sürüp gidiyor. Asuri-Süryani toplumu diliyle ve kültürüyle tarihten ve yeryüzünden silinmek isteniyor. Burada, Asur arkeolojisi konusunda “otorite” sayılanların tutumlarının irdelenmesi çok ibret verici oluyor. 4000 yıl önceki Asuri Uygarlığı’ni gün ışığına çıkarmaya çalışan bu “otorite”ler, Asuri-Süryani toplumunun çağımızda yaşadığı soykırımlara karşı küçücük bir eleştirel tutum takınmıyorlar. Bu baskılarla ilgilenme gereğini duymuyorlar. 4000 yıl önceki, 3500 yıl önceki Asur dilini ve edebiyatını çözümlenmeye çalışan bu “otorite”ler yaşayan Asuri-Süryani toplumunun soykırıma uğratılması, yaşayan Asuri-Süryani dilinin yeryüzünden silinmesi politikaları karşısında duyarsız, tavırsız kalıyorlar. Kendileri, yaşayan Asuri-Süryani topluma ilgi göstermedikleri, baskı politikalarına karşı bir tepki oluşturmadıkları, bir tutum takınmadıkları gibi, bu konuları, benzer konuları irdeleyenlere karşı uygulanan baskılara karşı çıkma gereğini de duymuyorlar. Tüm bunların nedeni “otorite” olanların, “otorite” sayılanların bilim kafasına sahip olmamalarıdır. Bilim kafasına sahip olmak, sınırsız bir düşünce özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü gerekli kılar. Düşünceye yapılan baskılara karşı olmayı gerekli kılar. Düşünce yasaklarına riayet edilerek ise, ancak memur kafalı araştırmacılar, memur kafalı profesörler yetiştirilebilir.

“Otorite” kavramı bilim insanlarını niteleyen bir kavram olmamalıdır. Bilim insanlarını niteleyen kavramlar özgür eleştiri, sınırsız düşünce ve ifade özgürlüğü gibi kavramlar olmalıdır. Bilim insanları sınırsız düşünce ve ifade özgürlüğünü, özgür eleştiriye ödünsüz bir biçimde savunan, bunun için mücadele yürüten insanlar olmalıdırlar. “İyi bir bilim adamıydı”, “çok iyi bir bilim adamıydı” denenlerin gerçekten böyle olup olmadıklarını anlamak için, özgür eleştiriye, ifade özgürlüğünü kararlı, tutarlı ve ödünsüz bir şekilde savunup savunmadıklarına bakılmalıdır.

“Bilirkişilik” Bilime, Düşünce Özgürlüğüne,

“Bilim Bilinci”ne Karşı Bir Kurumdur

“Bilim kafasına sahip olmak” kavramını soğukkanlı bir şekilde irdelemek gerekiyor. Bu, bilim kavramı etrafında gelişen bilinçle, “bilim bilinci”yle ilgilidir. Bilim bilinciyle, bilim hakkında bilgi, “bilim bilgisi” farklı konular olmalıdır. Türk üniversitesinin kalitesini gösteren en önemli kavramlardan biri budur kanımca.

Özgürlük nedir? Yaşadığımız dönemde, mahkemelerde, düşüncelerini, kitaplarla, yazılarla, konuşmalarla açıklayan pek çok kişi hakkında, gazeteci, araştırmacı, yazar, yayıncı hakkında dava açıldığı görülmektedir. Düşüncelerini açıkladıkları için suçlanmakta, yargılanmakta, cezalandırılmaktadır. Devlet Güvenlik Mahkemelerinde, Ağır Ceza Mahkemelerinde, Asliye Ceza Mahkemelerinde bu yazılarla, bu kitaplarla, bu konuşmalarla ilgili pek çok dava görülmektedir. Mahkemeler, görülen bu davalar sırasında, üniversitelerin çeşitli kürsülerinden, bu kürsülerde görevli profesörlerden, “bilirkişi raporları” istemektedirler. Üniversitelerin Ceza Hukuku, Kamu Hukuku, Anayasa Hukuku, Siyaset Bilimleri, Sosyoloji, Antropoloji, İktisat, İktisadi Doktrinler, Felsefe, Türk Dili ve Edebiyatı gibi branşlarda uzman olan pek çok profesörden “bilirkişi raporları” istenmektedir. Profesörler de, bu görüşe katılmakta, mahkemelerin bu isteğine olumlu cevap vermektedirler. Yani suçlanan kitapla, yazıyla veya konuşmayla ilgili “bilirkişi raporları” hazırlamaktadırlar. Bu raporlarda, kısaca “bu kitapta/yazıda, konuşmada suç unsurları vardır”, “bu kitapta/yazıda, konuşmada suç unsurlarına rastlanmamıştır” denmektedir. Bu, bilirkişi profesörlerin ilgili kitabı veya yazıyı “içinde suç var mı, yok mu” saikiyle veya bir önyargıyla okudukları anlamına gelmektedir. Bir kitabın veya yazının “içinde suç var mı, yok mu” saikiyle ve önyargıyla okunması bilim anlayışı açısından, bilim yöntemi açısından büyük bir tutarsızlıktır. Bu, düşüncede, bilimde suç aramak anlamına gelir. Bu tutarsızlık da bilim yöntemini, bilimsel bilgi üretme sürecini çürütmektedir. Herhangi bir profesör okuduğu kitabı veya yazıyı istediği kadar eleştirebilir, kendi düşüncelerinin doğruluğunu ortaya koyabilir. Bu tür eleştirilerini sürekli kılabilir. Bu, onun en doğal hakkıdır. Fakat, “bu kitapta/yazıda suç vardır”, “bu kitapta/yazıda suç yoktur” demek bilim adına, bağışlanamaz büyük bir çirkinliktir. Düşüncede, bilimde suç aramak engizisyon yargılamalarının ciddi bir kalıntısıdır. Etkili bir kalıntı olduğu çok açıktır. Bilim sınırsız bir düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü ortamında, bilim ortamında üretilir. Herhangi bir kitap veya yazı karşısında bazı düşünce yasakları gündeme getirildiği zaman da, toplumsal olgular, olgusal ilişkiler karşısında bu düşünce yasaklarının nasıl bir işleve sahip oldukları irdelenmelidir. Yasakların hangi olguların anlatımını

gizlediği, hangi süreçlerin, ilişkilerin açıklanmasına engel olduğu, yani düşünce yasaklarının siyasal işlevi üzerinde durulmalıdır. Bu açıdan, “bu kitapta/yazıda suç unsurlarına rastlanmamıştır” şeklinde bir rapor vermek de ilgili profesörü kutraramaz. Çünkü örneğin “falancanın kitabında suç unsuruna rastlanmamıştır” demek, “fakat falancanın kitabında suç unsuru olabilir...” anlamına gelmektedir. Oysa, düşüncede, kitapta/yazıda suç unsuru aramak bilim yöntemine aykırı bir süreçtir. Bu profesörler için de büyük bir ayıptır. Bilimin sınırsız bir düşünce özgürlüğü ortamında, ifade özgürlüğü ortamında, bilim ortamında üretildiğinin bilincine varmayanlar ancak memur kafalı profesörler olabilir. Bilim, ancak özgür eleştirinin dinamik bir şekilde işlediği, kurumlaştığı bir sistemde üretilebilir. Eğer siz herhangi bir konuda bir düşünce ileri sürüyorsanız, yazdıklarınıza, konuştuklarınıza ilgi duyan bir kişi de, sizi eleştirebiliyorsa ve eleştirisinden dolayı herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmıyorsa, o toplumda bilim ortamı oluşmuş demektir. Özgür eleştiri siyasal sistemin ciddi bir kurumu değilse, özgür eleştiri yasaksa, düşünceler suçlanıyor, yargılanıyor ve cezalandırılıyorsa, o toplumda bilim ortamı oluşamaz. Komşu fakültede bilim ortamı ne kadarsa, Mülkiye’de de o kadardır. Bilim ortamı genel olarak Türk üniversitelerinde ne kadarsa Mülkiye’de de o kadardır. Mülkiye’de, Mülkiye hocalarında daha ileri bir düzey aramak doğru değildir. Türk üniversitelerinde bilimsel faaliyeti, akademik çalışmalarını yönlendiren, belirleyen özgür düşünce, özgür eleştiri kurumu, ifade özgürlüğü kurumu değildir; resmi ideolojidir. Resmi ideoloji siyasal sistemi belirleyen bir kurumdur. Resmi ideoloji, düşünce yasaklarını saptayan, bu yasakların etkili bir şekilde yaşama geçmesi için çaba sarfeden, düşünce yasaklarının dinamik bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını denetleyen etkili bir kurumdur. Bu da bütün Türkiye’de aynı şekilde uygulanır. Üniversitelerde, basın yayında, siyasal partilerde vs. aynı şekilde uygulanır. Düşünceyi, özgür eleştirinin değil düşünce yasaklarının, dolayısıyla resmi ideolojinin belirlediği, yönlendirdiği bir siyasal sistemde üniversitelerde bilim kafalı profesörler değil ancak memur kafalı profesörler yetişir. Bu profesörler “devlet aydını” olma, “bürokratik aydın” olma gibi bir işleve de sahiptir.

Özgür eleştirinin düşünce hayatını belirlediği, özgür eleştirinin kurumlaştığı bir ortamda ileri sürülen her düşünce, her önerme bilimsel olmayabilir. Hatta bunlar, anlamsız, saçma görüşler de olabilir. Eğer özgür eleştiri dinamik bir şekilde çalışıyorsa, bu görüşlerin, bu görüşlerin sahiplerinin kendilerini düzeltme olanağı vardır. Kişi, araştırmacı kendi kendini düzeltebileceği gibi, özeleştiri yapabileceği gibi, başkalarının düşünceleri de, eleştirileri de bu düşüncelerinin düzeltilmesine katkıda bulunabilir. Resmi ideolojinin düşünce yasakları, siyasal sistemi belirlediği bir ortamdaysa, anlamsız kabul edilen, saçma kabul edilen bazı düşünceler katılaştır, donar, “tek doğru” olarak kalır. Bu görüşler resmi bir görüş

haline de gelebilir. Resmi ideolojinin herhangi bir ideoloji olmadığını, devletin cezai yaptırımlarıyla korunan ve kollanan bir ideoloji olduğunu vurgulamak gerekir.

Düşünce yasaklarının en önemli sonucu otosansürün kurumlaşmasıdır. Araştırmacılar devletin cezai yaptırımlarıyla karşılaşmamak için kendi kendilerine sansür uygulamaktadırlar. Bir ülkede fikir hayatını çölleştiren, çoraklaştıran, kurutan, beyinleri körleştiren, kötürümleştiren temel süreç de budur.

Düşünce açıklamalarıyla ilgili “suçlar”da “bilirkişilik kurumu”na başvurulması, bu kurumun dinamik bir şekilde işlemesi, Türk üniversitelerindeki bilim ortamının niteliği, üretilen bilimin kalitesi hakkında çok önemli bir gösterge sayılmalıdır. Diyelim, Ceza Hukukunda istediğiniz kadar “otorite” olun, eğer herhangi bir kitap/yazı hakkında mahkemelerin istemi üzerine bir rapor hazırlıyorsanız “bu kitapta/yazıda suç unsurlarına rastlanmıştır/rastlanmamıştır...” şeklinde bir değerlendirme yapıyorsanız, bu süreçte bilim bilinci yoktur. Bu profesörün Ceza Hukuku konusunda çok geniş bilgisi olduğu söylenebilir, ancak “bilim bilinci”ne sahip olduğu, hukuk bilincine sahip olduğu söylenemez.

12 Mart dönemini hatırlayalım. Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde dekanlık görevini de yapan Prof. Dr. Mümtaz Soysal *Anayasaya Giriş* kitabından dolayı yargılanıyordu. Prof. Dr. Soysal bu yüzden tutuklanmıştı, cezaevindeydi. Yargılama sırasında sıkıyönetim mahkemesi “bilirkişi”den rapor alınmasını kararlaştırdı. Üniversitenin, Anayasa Hukuku, Ceza Hukuku, Sosyoloji, Sosyal Siyaset gibi kürsülerine mensup altı profesör Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi’nin istemi üzerine hazırladıkları raporda “bu kitapta suç unsurları vardır” diyorlar. Anayasa Hukuku, Ceza Hukuku, Sosyoloji, Sosyal Siyaset gibi bilim dallarına mensup profesörler düşüncenin suç olabileceğini, düşüncenin-bilimin suçlanabileceğini, yargılanabileceğini, cezalandırılabilceğini kabul ediyorlar. Profesörlerin düşünce yasaklarını böylesine içselleştirdikleri bir ortamda, bilimin üretilmesi, bilimin gelişmesi mümkün müdür? Düşüncelerinden dolayı suçlananlar ise, bu konuda ancak “falan profesörün veya profesörlerin bilirkişiliklerini kabul etmiyorum, falanca profesörün bilirkişi tayin edilmesini istiyorum” diyorlar. Bu, düşüncenin/bilimin suç olabileceği, yargılanabileceği, cezalandırılabilceği, yargılananlar tarafından da kabul ediliyor demektir. O dönemleri Cüneyt Akalın’la beraber yaşadık. 12 Mart rejiminde benim de benzer duruşmalarım olmuştu. “Falanca profesörün bilirkişiliğini kabul etmiyorum, falanca profesörün bilirkişi olarak tayin edilmesini istiyorum...” gibi söylemlerim olmuştu. Fakat daha sonraki yıllarda bilim kavramının bilincine, “bilim bilinci”ne daha çok vardım. Bilimsel bilgi üretmenin sınırsız bir düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü gerektirdiğinin bilincine

vardım. Düşünce “suçları” ile ilgili davalarda “bilirkişi kurumu”na kökten karşı çıkmak gerektiğinin bilincine vardım. Bütün bunlar, bilim insanlarını belirleyen temel kategorinin özgür eleştiri, sınırsız düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü gibi kavramlar olduğunu göstermektedir. Bilim insanlarında bu niteliklerin aranması doğaldır. Bilim ortamının oluşmasını gerekli kılan temel nitelikler bunlardır. Bu kategorileri gerektiği gibi savunmayanların, bilimsel bir çaba içinde olduklarından kuşku duymak gerekir.

Türk üniversitesi ise, düşünce özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne karşıdır. Düşünce suçlarıyla ilgili olarak “bilirkişilik kurumu”na itibar göstermesi, düşüncede, bilimde suç aranması bunun çok önemli bir delilidir. Mülkiye de üniversitenin dışında bir kurum değildir. Resmi ideolojinin egemenliği doğal olarak her yerde kendini göstermektedir. Resmi ideoloji Türk siyasal sisteminin en önemli bir kurumudur. Bilimsel düşünce yöntemine egemendir. Bilimsel çabaları boğmaktadır. Resmi ideoloji bilim ortamının oluşmasına engel olmaktadır.

“Düşünce suçları” ile ilgili davalarda yukarıda belirtilen bilim dallarına mensup 40’a yakın profesörün, uzmanın, ordinaryus profesörün adını sıralayabilirim. Bunlar içinde Mülkiye’de görevli profesörler de vardır. Türkiye’de herhangi bir üniversitede, fakültede görevli profesörler “bilirkişilik” işine nasıl koşulmuşlarsa, Mülkiye’deki profesörler de o kadar koşulmuşlardır.

Anayasada düşünce hürriyetinin (Madde 25), düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin (Madde 26), bilim ve sanat hürriyetinin (Madde 27) ayrı ayrı düzenlenmesi, kanımca yanlış bir düşüncenin oluşmasına neden olmaktadır. “Düşünce hürriyeti sınırlanabilir, fakat bilim hürriyeti hiç sınırlanamaz...” gibi yanlış bir düşünce. Ayrı ayrı maddelerde düzenleme, örneğin bilim hürriyetinin hiç sınırlanmadığı, sınırlanamayacağı gibi bir algılamaya neden olabilmektedir. Oysa düşünce hürriyetinin sınırlandığı bir siyasal sistemde, bilim özgürlüğünün, özgür eleştirinin, ifade özgürlüğünün sınırsız olmasının hiçbir olanağı yoktur. Düşünce özgürlüğünün sınırlandığı, düşüncenin resmi ideolojinin denetimi altında olduğu bir toplumda, bilimsel düşünce nasıl özgür olabilir, sınırsız olabilir?

Mülkiye Havası...

Bütün bunlara rağmen, Mülkiye’den, Mülkiyeli olmaktan söz etmek mümkündür. Dersane-kantin-öğrenci yurdu... Bütün bunların birbirleriyle ilişkilerinden bir Mülkiye havası ortaya çıkmaktadır. Bu da Mülkiye’nin benzer kurumlara nazaran daha doğal bir şekilde kurumlaşmasını sağlamıştır. Sınavla öğrenci alınması, öğrencinin sayısının azlığı, devam mecburiyeti, üssümizan

durumu, yarıyıl sınavı, İçişleri ve Maliye Bakanlığı'ndan bursluluk, Mülkiye'nin kurumlaşmasının sağlanmasında önemli roller oynamışlardır. Kütüphaneden yararlanma olanaklarını, İnek Bayramı'nı da saymak mümkündür.

Aykırı Mülkiyeli

Şimdi Mülkiye ile ilgili bir değerlendirme yapmak istiyorum. Bu arada benim Mülkiye'yi nasıl kavradığımı, Mülkiyelilerle ilişkilerimi de belirtmek istiyorum. Bunun nasıl yapılacağından pek emin değilim. Şöyle bir deneme yapılabilir: Mülkiye'nin, örneğin 146 yıllık tarihi var. Mülkiyeliler, İçişleri, Dışişleri ve Maliye Bakanlıklarında üst düzey bürokrat, yönetici olarak çalışıyorlar. Üniversitelerde siyaset bilimleri, ekonomi ve hukuk bilimleri dallarında hocalık yapıyorlar.

Mülkiye, öğrencilerine belirli bir anlayış vermeye çalışıyor. Bu anlayış ülkenin sosyal ve siyasal sorunlarının kavranılmasında, bu sorunlara karşı ortak tavır ve davranışlar geliştirilmesinde etkili oluyor. Ülke sorunları, bu duygular, düşünceler ve anlayışlar doğrultusunda kavranılıyor. Öğrenciler dersanenin, kantinin, yatahanenin birbiriyle ilişkisinden doğan bir Mülkiye havası ortamında yetişiriliyorlar.

Şöyle bir soru soralım: "En iyi Mülkiyeli kimdir?" Çok saygın kişilerden bir seçici kurul oluşturalım ve bu seçici kurulun "en iyi Mülkiyeli"yi veya "en iyi Mülkiyeliler"i seçmesini isteyelim. Bu çok zor bir iştir. Bu konuda sağlıklı sonuçlara ulaşmak zordur. Hariciye'de, Dahiliye'de, Maliye'de, üniversitelerde, Mülkiyelilerin çok önemli hizmetler verdiği söylenebilir. En iyi Mülkiyelileri seçmenin, sıralamanın çok zor olduğu söylenebilir. Bu, Mülkiye'nin vermeye çalıştığı anlayışı, ideolojiyi alanların sayısının çok yüksek olduğu anlamına da gelebilir. Seçici kurul sıkı bir inceleme ve değerlendirmeden sonra şöyle bir sonuca varabilir: "En iyi Mülkiyelileri seçemedik, Mülkiyelilerin hepsi de birbirlerinden daha iyi..." Seçici kurulun böyle bir sonuca ulaşması kimseyi şaşırtmaz, hatta böyle bir karar sürpriz sayılmamalıdır.

Bir de şöyle düşünelim: Mülkiye'nin öğrencilerine verdiği, vermeye çalıştığı belirli bir anlayış, belirli bir ideoloji var. Mülkiye havasında öğrenciler böyle bir anlayış ve ideoloji ortamında yetişiyorlar. Jüriden şöyle bir saptama yapması, seçme yapması da istenebilir: "Mülkiye'nin vermeye çalıştığı anlayışa, ideolojiye en aykırı gelen veya gelenler kimlerdir?" Bu soruyu, "en kötü Mülkiyeli veya Mülkiyeliler kimlerdir?" şeklinde değil de, "Mülkiye'ye en aykırı Mülkiyeli veya Mülkiyeliler kimlerdir?" şeklinde düzenlemek daha doğrudur. Böyle bir

seçimde sonuca ulaşmak çok daha kolaydır. Mülkiye ideolojisine en aykırı gelen Mülkiyeliyi veya Mülkiyelileri seçmek, sıralamak çok kolaydır; çünkü bunlar çok azdır. Sayısı az olan bir kategoride seçim yapmak, sıralama yapmak da kolaylaşır. Ben kendimi böyle bir kategorinin içinde değerlendiriyorum.

Mülkiye’de genelde, öğrencilerine, “devlet”e bağlılığı sağlamayı öngören bir öğretim uygulanagelmıştır. Mülkiye’nin öğrencilere vermeye çalıştığı bu devlet ideolojisi nasıl bir ideolojidir? Mülkiyeliler, insanı değil, vatani, devleti daha üstün tutarlar. İnsanı değil, vatani, milleti, devleti daha çok severler. Bunlar öğrenciye doğrudan söylenmez, öğretilmez. Öğrencilere özel olarak bunların aşılması için özel bir çaba gösterilmez. Mülkiye havasını soluyanlar, bu duygularla donanırlar, bu çerçevede tavır ve davranış sergilerler. Eski Mülkiye ile diyelim, 1950’lerden önceki Mülkiye ile yeni Mülkiye arasında önemli bir fark bu olabilir. Eski Mülkiye’de bunların da öğretildiğini bu duyguların da aşılandığını sanıyorum. Mülkiyeden yetişmiş, dahiliyede, hariciyede ve maliyede çalışan pek çok bürokrat vardır. Bu bürokratlar seçimle işbaşına gelen kurumların adamları olarak değil, tayinle işbaşına gelen kurumların adamları olarak yetişmişlerdir, böyle yetiştirilmişlerdir. Seçimle işbaşına gelen kurumlar insanların yönettiği, yönlendirdiği kurumlardır. Seçimle işbaşına gelenlerin yönettiği, görev aldığı kurumlar daha demokratik, halka daha yakın kurumlardır. Tayinle işbaşına gelen kurumlar ise, insanları yöneten, yönlendiren, baskı altında tutan kurumlardır. Mülkiyeliler, insanlar tarafından yönetilmesi gereken kurumların değil, insanları yöneten, yönlendiren baskı altında tutan kurumların adamları olarak yetişirler, öyle yetiştirilirler. Mülkiye havasında solunan bu devlet ideolojisi Harbiye ideolojisine yakın bir ideolojidir. Öğrenciliğimizde kapalı spor salonunda Mülkiye-Harbiye maçları yapılırdı. Basketbol ve voleybol maçları... Mülkiye Harbiye’ yi yendiği zaman olay çıkardı.

Aykırı Mülkiyeli’lik olayını, Mülkiye’nin öğrencilerine aşılamaya çalıştığı devlet ideolojisini eleştirme sürecini “yurtseverlik” anlayışıyla karıştırmamak gerekir. Yurtseverlik öznel bir duygudur. “Vatani, milleti sevmek” öznel bir duygudur. Kimin vatani, milleti ne kadar sevdiği belli değildir. Bu duygular ölçülemez. “Ey vatan gözyaşların dinsin, yetiştik çünkü biz” de bir duyguyu dile getirmektedir. Bugün “vatani, milleti en çok ben seviyorum”, “devlete, millete ve vatana en çok ben bağlıyım” diyenlerin neyi daha çok sevdikleri, nelere daha çok bağlı oldukları gayet açık bir şekilde görülmektedir. Bu kişilerin, mal-mülk birikimlerine, ticari ilişkilerine, para-banka-kredi ilişkilerine baktığımız zaman, neleri sevdikleri, nelere bağlı oldukları anlaşılmaktadır. “Vatani, milleti en çok sevmek” sloganlarının hangi süreçleri gizlediği, örtmeye çalıştığı da anlaşılmaktadır. Bugün, birçok yöneticiye ilişkin yolsuzluk, rüşvet, görevi kötüye

kullanma davaları yürütülmektedir. Anayasa Mahkemesi'nde yürütülen davalar vardır. Bu davalarda adı geçen yöneticilerin, bürokratların, siyaset adamlarının “vatanı, milleti, devleti, en çok ben seviyorum” diyenlerden olması, Beşikçi gibi kişileri, yazılarından, kitaplarından dolayı, “vatan haini” diye ihbar edenlerin bu kişilerden olması dikkate değer bir konudur.

Bu kişilerin düşüncelerini yaşama geçirmek için nasıl mücadele verdikleri, fedakârlık gösterip göstermedikleri üzerinde de durulmalıdır.

Ben Mülkiye'de vasat bir öğrenciydim. Bunu 8 notun karşılığı olarak kullanıyorum. Arkadaşlarım da genel olarak vasattı. Çok iyi öğrenciler şüphesiz vardı, sayıları çok da olabilir. Fakat benim dönemimdeki Mülkiyelilerin çok önemli bir kısmının not ortalamalarının 8 civarında olduğunu düşünüyorum. Ben kendimi sınıf arkadaşlarımla daha rahat bir şekilde karşılaştırabiliyorum. Şimdi böyle bir deneme yapmak istiyorum.

1. Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı benim sınıf arkadaşımdı. Prof. Dr. Gencay Şaylan, Prof. Dr. Ergun Türkcan, Prof. Dr. Ünsal Oskay, Prof. Dr. Ahmet Gökdere, Prof. Dr. Mahmut Tezcan, Prof. Dr. Orhan Şener, Prof. Dr. Oya Akgönenç, Prof. Dr. Hikmet Urgancı, Prof. Dr. Betül Tosun (Suveren), Dr. Selim İlkin, Mustafa Özyürek benim sınıf arkadaşlarımdı. Unutmuş olabileceğim, üniversiteyle, akademisyenlikle ilişkilerini bilemediğim başka arkadaşlar da olabilir. Kuşkusuz, bir-iki dönem üst sınıflarda, bir-iki dönem alt sınıflarda olan çeşitli üniversitelerde görevli başka arkadaşlar da vardır. Ben, sadece sınıf arkadaşlarımdan söz ediyorum. Üçüncü kişiler bu konuda şöyle düşünebilir: Profesör X üniversite hocası, kitaplar yazıyor, yazılar yazıyor; yazılarından, kitaplarından dolayı kişiler, kurumlar tarafından onurlandırılıyor. Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde panellere, konferanslara katılıyor. Sık sık radyolara, televizyonlara çıkıyor, gazetelerde ve dergilerde köşeleri var... İşte, Beşikçi de iyi-kötü kitaplar yazıyor, yazılar yazıyor. Fakat Beşikçi'nin akıbeti çok farklı. Kitaplarından, yazılarından, konuşmalarından, kısaca düşüncelerinden dolayı durmadan cezai yaptırımlarla, baskılarla karşılaşılıyor... Aslında yukarıda sözü edilen profesörlerin ve Beşikçi'nin aşağı yukarı toplumun aynı sınıflarından, tabakalarından geldikleri kabul edilebilir. Mülkiye gibi bir kurumda da aynı eğitimi alıyorlar. Buna rağmen Beşikçi'nin üniversitede tutunamamasının, sürekli cezai yaptırımlar altında olmasının nedenleri neler olabilir? Üçüncü kişiler veya üçüncü Mülkiyeliler de bu konular üzerinde düşünebilir. Beşikçi'nin çok farklı bir düşüncede olması, neden ve nasıl bu kadar zıt bir akıbetin ortaya çıkmasını sağlıyor?

Araştırmacıların kendi kütüphanelerini, kendi arşivlerini rahat bir şekilde kullanmaları, değerlendirmeleri çok güzel bir şey. Bu araştırmacılara önemli

bir olanak sağlıyor. Ama sürekli kovuşturma altında kalma, yeterli zamana ve mekâna sahip olamama, arşivi işlevsel kılmamıza olanak vermiyor. Sık sık yapılan ev baskınları, kitaplara, dergilere, yazılara el konulması, götürülmesi, çalışmanızı şüphesiz etkiliyor. Polisin el koyup götürdüğü bir kitabı, dergiyi, dosyayı vs. bir daha geri almanız mümkün de olmuyor.

Evde çalışırken kapının zili çaldığı zaman, genel olarak “bir arkadaşım mı geldi, komşu mu acaba, bir sokak satıcısı mı, herhangi bir yakınım mı?” şeklinde düşünemiyorum. İlk önce polis aklıma geliyor. Acaba polis mi, bekçi mi? Polis ise, üniformalı mı, üniformasız mı? Karakoldan mı geliyor, Terörle Mücadeleden mi geliyor şeklinde düşünüyorum. Bunun rahat bir çalışma ortamı olmadığı açıktır.

Gözaltı, tutuklama, mahkeme, cezaevi, planınızı, programınızı esastan sarsıyor. Cezaevlerinde hiç beklemediğiniz yepyeni sorunlarla başetmek zorunda kalıyorsunuz. Kitabınızdan, yazınızdan, kısaca düşüncenizden dolayı mağdur oluyorsunuz, haksızlığa uğruyorsunuz. Cezaevinde de yeni yeni yasaklarla karşılaşıyorsunuz. Kitap yasakları, gazete-dergi yasakları vs. Hatta kendi kitabınız, kendi yazdığınız kitap bile size yasaklanıyor. Kendi olanaklarınız ölçüsünde koğuşun, komünün olanakları ölçüsünde arşiv oluşturmaya çalışıyorsunuz. “Güvenlik aramaları” denen aramalarda bu arşiv dağıtılıyor, yıpratılıyor, bazen bilinçli olarak çiğneniyor, yırtılıyor, sulara, çamurlara atılıyor, kullanılmaz bir hale getiriliyor. Bir cezaevinden başka bir cezaevine sevk edildiğiniz zaman, yine aynı sorunlarla karşılaşıyorsunuz. Kitaplarınız, gazete kesikleriniz, dergileriniz... dağıtılıyor. “Hoşa gitmeyenler” sizden habersiz bir şekilde, bazen de bile bile kasten imha ediliyor. Anlamsız sorularla daha doğrusu alaylarla, aşağılamalarla karşılaşıyorsunuz. “Bu ne?” “Bu yazıyı neden saklıyorsun?” “Neden hep aynı türden yazıları/haberleri saklıyorsun?” Sık sık “güvenlik aramaları”, sorgular, mahkemeler, kelepçeler... Bir araştırmacının karşı karşıya kaldığı bu operasyonlar terör değil midir? Bu, devlet terörü değil midir? Bu çok zıt süreçler üzerinde düşünmek, düşünce hayatı bakımından, üniversite hayatı bakımından yararlı olabilir. İşte bütün bu farklı süreçlerin nedenleri üzerinde düşünülebilir. İsmail Beşikçi ile sınıf arkadaşları profesörlerin akıbetlerinin neden farklı olduğu, gelişimin neden çok zıt olduğu konusu üzerinde düşünülebilir.

Yukarıda isimlerini belirtmeye çalıştığım arkadaşların evine baskın yapıldığını, kütüphanelerinin, dosyalarının, yazılarının kurcalandığını, “yasak yayın” denerek, “inceleyeceğiz” denerek kitaplarının, dergilerinin onar-onbeşer götürüldüğünü, yazılarına, araştırma taslaklarına el konulduğunu hiç sanmıyorum. Beşikçi’nin sık sık bu tür operasyonlarla karşılaşmasını nasıl yorumlamak gerekiyor? Bu, irdelenmesi gereken bir durum değil midir?

Herhangi bir yazınızdan veya kitabınızdan dolayı bir mahkeme tarafından bir cezaya çarptırılıyorsunuz. Bu, sadece adli organın, yani mahkemelerin verdiği bir ceza oluyor. Diyelim, 2 yıl ağır hapis 6 milyar ağır para cezası... Bir de idari cezalar, disiplin cezaları var ve bu cezalar çok daha etkili, çok daha belirsiz, keyfi cezalar. Mahkemeler tarafından verilen cezaların nasıl infaz edileceği, hangi cezaevlerinde infaz edileceği aşağı yukarı bellidir. Bunlar, önceden bilinen, belirlenen durumlardır. İdari cezalar ise, hiç böyle değildir ve bu gibi durumlarla sık sık karşılaşmanız çok büyük olasılıktır. Cezaevinde, ne zaman, nerede idari baskılarla, disiplin cezalarıyla karşı karşıya kalacağınız hiç belli değildir. Cezaevine girerken, kapıaltında veya koğuşta veya bir cezaevinden başka bir cezaevine sevk sırasında, sevkedildiğiniz cezaevinde kapıaltında çeşitli baskılara maruz kalabilirsiniz. Mahkemeye götürülürken, mahkemeden getirilirken, nezarethanede veya duruşma salonunda, hastaneye götürülürken, hastaneden getirilirken hiç tahmin edemeyeceğiniz, kestiremeyeceğiniz olaylarla, baskılarla karşılaşabilirsiniz. Sizin dışınızda gelişen, isteğinizin ve iradenizin dışında gelişen birtakım olayların içine düşebilirsiniz. Bu süreçte sizin de çeşitli baskılarla karşı karşıya kalmanız mümkündür. Bu baskıların arkasından, disiplin cezaları denen idari cezaların gelmesi de mümkündür. Mahkûmlukta esas etkili cezalar da önceden hiç kestirilemeyen bu idari cezalardır. Görüş yasakları, mektup yasakları, havalandırma yasakları, avukat görüşü yasakları, koğuştan koğuşa ilişki yasakları, yasaklar, yasaklar... Kelepçeler, kelepçeler... Bu başlı başına bir yaptırım değil midir? Nezarethanede veya cezaevi arabasında saatler boyunca kelepçeli tutulmanız etkili bir yaptırım değil midir? Bütün bunlar "terör" değil midir? İfade özgürlüğü söz konusu olduğunda devlet terörü kavramı neyi anlatır acaba? Bütün bunların irdelenmesi gerekli değil midir?

Düşünce suçlarından doğan davalarda ağır hapis veya hapis cezalarına ek olarak ağır para cezası da veriliyor. Terörle Mücadele Yasası'nda bu durum ayrıntılı bir şekilde hükme bağlanmış. Herhangi bir kitabınızdan veya yazınızdan dolayı ağır hapis ve hapis cezaları dışında milyarlarla ulaşan ağır para cezalarıyla da cezalandırılıyorsunuz. Araştırmanın, incelemenin çok yoğun bir emek harcanarak yapıldığı bilinmektedir. Kitap veya yazı yazmak için araştırmak, incelemek gerektiği, bunun ise yoğun bir emek gerektirdiği besbellidir. Herhangi bir konuda açıklayacak bir görüşü olmayan, o konuda herhangi bir şey bilmeyen neyi yazacak, neyi açıklayacak?... Bu emeğin zihinsel boyutu da vardır, eylemsel boyutu da vardır. Araştırma ve inceleme sürecinde belirli bir maddi harcama yapıldığı da açıktır. Kitabınızın veya yazınızın yayımlandığı dergi, gazete hakkında soruşturma açıldığını, ilgili yayının toplandığını, dağıtımının, satışının yasaklandığını düşünelim. Bu durumda siz yazar olarak, araştırmacı-yazar olarak, emeğinin karşılığı sıfır olan bir kişi durumuna düşüyorsunuz. Hatta, çoğu kez, emeğinizin

karşılığının sıfırın altına indiğinin de yaşandığı bir gerçektir. Çünkü soruşturma, giderek dava, yayıncı veya gazete sahibi hakkında da açılıyor. Hapis cezaları ve ağır para cezaları onlara da veriliyor. Toplatılan, dağıtımı ve satışı yasaklanan kitap veya yazı için yayıncının yazara telif ücreti ödeyemeyeceği açıktır. Emeğinin karşılığı sıfır olmak, emeğinin karşılığı sıfırın altında olmak elbette irdelenmesi gereken durumlardır. Herhangi bir araştırmacı yazarın, araştırmasını yaparken, incelemesini gerçekleştirirken bazı masraflar yapacağı, örneğin kitaplar, dergiler alacağı, fotokopiler çektireceği açıktır. Bunlar için otobüse binip kütüphaneye veya kitabevine gitmenin bile bir masrafı gerekli kıldığı açıktır.

Böyle bir süreç nasıl yaşanıyor? Araştırmacılar çok yoğun emek harcayarak gerçekleştirdikleri eserler için belirli bir telif ücreti almak şöyle dursun, neden bir de ağır para cezalarıyla karşılaşılıyorlar, harcamalarının karşılığını bile alamıyorlar? Böyle bir cezanın infazı nasıl düşünülebilir, bu para hangi mantığa dayanılarak tahsil edilebilir? Ağır hapis ve hapis cezalarıyla, ağır para cezalarıyla nasıl bir ortam oluştuğu, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Bir de şu var: Bugün üniversitelerde resmi ideolojiyi amansız bir şekilde savunan, Kürtlerin Türk olduğunu, Kürtçe'nin kökeninin Türk dili olduğunu savunan kişiler var. Böylesi üniversitede profesörlüğe kadar yükseltmişler. Olguları böylesine inkâr etmenin, çarpıtmanın, saptırmanın bilim yöntemine zıt olduğu, bilimsel düşünce anlayışını çürüttüğü açıktır. Buna rağmen, bu tutumlar, bu düşünceler profesörlüğe yükseltilmeye engel olmuyor. Oysa, bu konularda olgulardan, somut gerçeklerden söz edenlerin önünün sert bir şekilde, kesin bir şekilde kesildiği görülüyor. Olgulara sadık olmak, özgür tartışma ilkesini yaşama geçirmek bu sürecin neresindedir? Somut olguları kavramak, olgular arasında ilişkiler kurmak veya devlet tarafından verilen direktiflere boyun eğmek, direktiflerin gösterdiği çerçevede davranış sergilemek... Bu süreçte hangisi geçerli kılınmış olmaktadır? Bilim kavramının nasıl algılandığı, bilimin neye hizmet etmesi gerektiği, birbirine çok zıt bu olaylarda, bu değerlendirmelerde açık bir şekilde görülüyor. Bu zihniyetin algılanması ve kavranması da gerekiyor.

Üniversitelerde sık sık yaşanan bir uygulama şöyle gelişmektedir: Üniversitede görevli herhangi bir kişi, herhangi bir asistan veya profesör, derste veya ders dışında resmi ideolojiye aykırı bir şey söylediği veya bir yazı, kitap yazdığı zaman ihbar mekanizmaları hemen işlemeye başlıyor. Onun, öğrencilere propaganda yaptığı, "körpe zihinler"e zehir akıttığı vs. söyleniyor. Bu ihbarları da genellikle kürsüdeki meslekdaşları veya onlar tarafından kışkırtılan öğrenciler yapıyor veya birlikte yapıyorlar. Bunun üzerine üniversite yönetimi hemen idari soruşturma komisyonu kuruyor. Bu komisyonda bir veya birkaç öğretim üyesi, örneğin profesör yer

alabiliyor. Komisyon, ihbar yapanları tekrar dinliyor. Bu arada üniversite öğretim elemanlarından gerek duyduklarını da dinliyor. Hakkında ihbar yapılan elemanın yazılı veya sözlü ifadesini de alabiliyor. Sonunda bir rapor hazırlanıyor. Bu raporun içeriğine göre bazı idari cezalar gündeme gelebiliyor. Üniversite yönetimi, ilgili kişiye bazı idari cezalar veriyor. Bu idari cezalar arasında ilgili kişinin üniversiteden uzaklaştırılması da söz konusu olabiliyor. Bu idari soruşturma dosyası ayrıca cumhuriyet savcılarına ve adli organlara da intikal ettirilebiliyor.

Bu süreç, baştan başa memurluk zihniyetinin bir göstergesidir. Bu süreçte bilimsel, en küçük bir nosyon yoktur. Meslektaşını ihbar, kuşkusuz ahlaki bir olay değildir. Eleştiri yapmak yerine, ihbar yapmak bilimsel düşüncenin nasıl çürüdüğünü göstermektedir. Komisyonda görev alan profesörlerin yaptığı işin de bilim yöntemiyle bağdaşır bir yönü yoktur. Bu da bir memurluktur. Memurların düşüncesini belirleyen temel kurum da resmi ideolojidir. Memur profesörler, ilgili kişinin düşünceleriyle, örneğin konuşmalarıyla veya yazılarıyla, kitaplarıyla resmi ideolojinin ihlal edilip edilmediğini araştırmaktadırlar.

Üniversitelerde meslektaşlarını ihbar eden, bu tür komisyonlarda görev alan pek çok öğretim üyesi ve öğretim elemanı vardır. Mülkiye’de de bu tür olaylar yaşanmıştır. Başka fakültelerde de sıkça yaşanan bu olaylar, Mülkiye’de de şu veya bu şekilde yaşanmıştır. Bunun, bilim kafasıyla bağdaşmayan bir süreç olduğunu belirtmeye çalışıyoruz.

2. Kutlu Aktaş, benim sınıf arkadaşımdı. Ağrı, Malatya, İzmir, İstanbul valilikleri yaptı. 56. Hükümette İçişleri Bakanı’ydı. Altay Utkan, Yüksel Çavuşoğlu, Aykut Ozan, Erol Akdoğan, Hasan Pakir, Rıza Akdemir, Güner Özmen, Maşallah Gültekin, Engin Kuru, Volkan Çotur, Muammer Güler, Aydemir Ceylan benim sınıf arkadaşlarımdı. Bu arkadaşlar da değişik illerde valilik yaptılar. Çoğu emekli oldu. Merkez valisi olanlar da vardı. Unuttuğlarım, bilmediklerim olabilir. Ertuğrul Özkök’ün yazısında, Sabancı Üniversitesi’nin mütevelli heyetinde adı geçen Erbay Fiş de benim sınıf arkadaşımdı. Erbay da çeşitli illerde valilik yaptı. Mülkiye müfettişliği yaptı. Ben Mülkiyeli valilerin, Mülkiyeli kaymakamların görev yaptıkları birçok ilde ve ilçede nezarethanelerde kaldım. Farklı bir düşüncenin benimsenmesinden dolayı neden bu kadar değişik, zıt bir akıbet ortaya çıkıyor. Bu çok değişik, zıt akıbet nasıl ortaya çıkıyor? Nasıl yaşanıyor? Nezarethanedeki bir kişinin çok kötü bir muamele karşısında olduğu da bilinmektedir. Özellikle olağanüstü dönemlerde “kötü muamele” sınırsızdır. Sınıf arkadaşlarım olan valilerin görev yaptıkları illerde, sınıf arkadaşlarım kaymakamların görev yaptıkları ilçelerde, gözaltına alınan kişilere, tutuklanan kişilere nezarethanelerde kötü muamele yapıldığını da yakından gördüm,

yaşadım. Nezarethaneler, baskı ve zulüm odaları genellikle yerin altındadır. Bu çok ilgi çekici bir durum. Mülkiyeli arkadaşınız o ilin veya ilçenin en tepesinde, siz en altındasınız. Maddi anlamdaki bu farkı, düşüncenize, moral yapınıza, moral değerlerinize yapılan baskı olarak da yaşıyorsunuz. “Ne yazdın lan?”, “Niye yazdın lan?” Bunlar aslında cevap almak için sorulan sorular değil. Daha doğrusu soru değil, aşağılamak, horlamak, yıpratmak, moral bozmak için yapılan bağırma ve tehditler... Sizin, Mülkiyeli arkadaşınızla başlıca farkınız nerede ortaya çıkıyor? Bazı konulardaki düşünce farkından ortaya çıkıyor. Siz devletin düşüncesini benimsemiyor, eleştiriyorsunuz. Peki bundan dolayı neden çok zıt bir yaşam ve mekân farkı ortaya çıkıyor? Bu konunun felsefi olan yönleri de şüphesiz vardır. 4 yıl geceli gündüzlü bir arada olmuşsunuz, dershanede, kütüphanede, yemekhanede, kantinde, yatakhane bir arada olmuşsunuz... Gece çalışmak için dershaneye nasıl gittiğini, minderini nasıl taşıdığını, sabahleyin yataktan nasıl kalktığını, tuvalete nasıl gittiğini, örneğin dişlerini nasıl fırçaladığını veya fırçalamadığını, sözlü sınavlarda, sınav kapılarında nasıl beklediğini, İnek Bayramı’ndaki tavırlarını, davranışlarını yakından biliyorsunuz. Bütün bunlar bir film şeridi gibi gözünüzün önünden akıp gidiyor. Ama, işte siz nezarethanedesiniz, arkadaşınız da o ilin veya ilçenin yöneticisi durumunda. Başta güvenlik, bütün idari mekanizmadan o sorumlu.

Yazın ortasında bile buz gibi soğuk olan nezarethaneler... Her tarafı beton olan, taş olan bir hücreden ibaret olan nezarethaneler... Karanlık, loş, nemli nezarethaneler... İçinde sandalye, sıra, oturulacak hiçbir şey olmayan, sizden başka hiçbir şeyin olmadığı bomboş nezarethaneler... Kıyısında köşesinde dışkı tepelikleri olan, sidik birikintileri olan nezarethaneler... Neden mi böyle? Çünkü, tuvalet ihtiyacınızı karşılamak için görevli kapıyı açmaz da ondan. Kapıyı açmak, tuvalete gitmek yasaktır da ondan... Gözünüz bağlı sorgular, gözünüz bağlı kelepçeli bir şekilde bir sorgu mekânından başka bir sorgu mekânına taşınmalar... Bir fırsatını kollayıp, gözünüzün bağımlı bir süre için kasıtlı olarak açtıklarında yıkık bir duvarın önünde oturtulduğunuz görürsünüz. Duvarda bir metre çapında bir delik var... Neden mi böyle? Sorgu sırasında sizi aşağıya atmakla tehdit edeceklerdir de ondan. Bütün bu süreçte işkence görenlerin bitmeyen tükenmeyen feryatları, çığrıışmaları... Neden bu tür operasyonlarla karşı karşıya kalıyorsunuz? Farklı bir düşüncede olduğunuz için... Farklı düşünce nasıl oluşuyor, farklı düşünceyi oluşturan olgular, olgusal ilişkiler yani maddi yapı nedir? Bunların irdelenmesi gerekmez mi? İşte üçüncü kişi Mülkiyeliler veya üçüncü kişiler, İsmail Beşikçi ile sınıf arkadaşları idarecilerin yaşamlarının neden çok farklı, çok zıt geliştiği konusunu irdelleyebilirler.

Mülkiye denildiği zaman değişik, birbirine çok zıt yaşam tarzlarının nasıl oluştuğunun incelenmesi de gerekli olmaktadır. Bu yaşam farklılıklarını, zıtlıkları

bilimin kavramlarıyla açıklamak mümkün olabilir. Fakat sorunun felsefi bir tarafı olduğu da açıktır. Nasıl yaşamak gerekir? Toplum karşısında, toplumsal olaylar karşısında sorumluluklarımız nedir? Ahlaki olan nedir? vs.

3. Gündüz Aktan, benim sınıf arkadaşımdır. Emekli büyükelçi, Atina, Cenevre, Tokyo gibi başkentlerde büyükelçiydi. Şimdi günlük bir gazetede köşesi var, makaleler yazıyor. Sönmez Köksal, Metin Göker, Yalın Eralp, Erkut Onart sınıf arkadaşlarımdı. Dünyadaki çeşitli başkentlerde Türkiye'yi temsil ettiler. Halen bu görevi sürdürenler de var. Hatırlamadıklarım, bilemediklerim de olabilir.

4. Bu diplomatlardan Sönmez Köksal'ın Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı yaptığı da bilinmektedir.

5. Ahmet Taner Kışlalı, Kutlu Aktaş, Mahmut Özdemir, Hikmet Uluğbay çeşitli zamanlarda Cumhuriyet Hükümetlerinde bakanlık görevlerinde bulundular.

6. Hıncal Uluç, Özgen Acar benim sınıf arkadaşlarımdı. Gazeteciydiler, bu görevi sürdürüyorlar.

Mülkiye'nin Değerini Nerede Aramak Gerekir?

Yukarıda Mülkiyelilerin hep birbirlerinden daha iyi olduğunu, içişlerinde, Dışişlerinde, Maliyede üst kademedeki yöneticiler olduklarını belirtmeye çalıştım. Mülkiyenin üniversitelere, çeşitli araştırma kurumlarına, araştırmacı elemanlar, öğretim elemanları yetiştirdiğini de... Bu bürokratların, öğretim elemanlarının hepsinin birbirlerinden daha iyi, birbirlerinden daha değerli oldukları söylenebilir. Mülkiye'nin değerini burada aramak kanımca doğru değildir. Mülkiye'nin değeri kendi düşüncesine, anlayışına, ideolojisine aykırı bir düşüncenin yaratılabilmemesiyle ortaya çıkar. Mülkiye havasında böyle bir düşünce de ortaya çıkabilmişse, bu düşünce de kendini ifade etme olanaklarına sahipse... İşte Mülkiye'ye değerini veren temel unsur budur. Böyle bir düşüncenin ortaya çıkabilmiş olması da yeterli değildir. Bu düşünce, kendini ifade edebilme olanaklarına şüphesiz sahip olabilmelidir. Bu düşüncenin sahiplerinin zulme teslim edilmemesi de önemlidir. Zulme teslim etmek ne demek? İlgili kişinin söz hakkını savunmazsanız, devletin baskı mekanizmaları yanında, hatta içinde yer alırsanız, o kişiyi, yani baskıya uğrayan kişiyi zulme teslim etmiş olursunuz.

Benim kişi olarak üniversiteden, bu arada Mülkiye'den hiçbir beklentim yoktur. İlişkilerim, 12 Mart rejiminden önce, yani 1971'den önce kopmuştu. 12 Mart rejiminde ise tamamen koptu. Biraz daha geniş, rahat bir zamana sahip olursam, yazmayı düşündüğüm bazı şeyler şüphesiz var. Çelik raflar kurabileceğim, masalar

koyabileceğim, kitapları, arşivi değerlendirebileceğim geniş mekânlara sahip olabilirsem, çalışabileceğim, kaleme alabileceğim şeyler şüphesiz var. Fakat ne Mülkiye'den ne de genel olarak üniversiteden bir beklentim vardır.

Böyle bir çalışma için geniş mekâna, geniş bir zamana, gözaltılarla, tutuklamalarla, mahkemelerle, cezaevleriyle bölünmeyen geniş bir zamana ihtiyaç var. Kapınızın zili çaldığı zaman bir arkadaşınızın, komşunuzun veya bir satıcının geldiğini düşünmelisiniz. Kapınızın zili çaldığı zaman “yine mi polis, üniformalı mı üniformasız mı? Polis mi bekçi mi? Karakoldan mı, Terörle Mücadeleden mi?...” şeklinde bir endişeniz olmamalı. Sık sık gözaltının, tutuklamanın, cezaevi yaşamının, mahkemelerin, kovuşturmayla uğramanın planınızı programınızı kökten değiştirdiği açıktır. Arşivinizi rahatça değerlendirebileceğiniz bir mekâna sahip olmalısınız. Her şey, kitaplar, gazeteler, gazete kesikleri, dosyalar, kutuların içinde birbiri üstünde karmakarışık bir şekilde, toz toprak içinde durmamalı. Bu olanaklara sahip olmak çalışmayı hızlandırır, verimli kılar. Benim üniversiteyle ilgili, Mülkiye'yle ilgili belirtmeye çalıştığım hususlar, bilimin, düşüncenin yöntemiyle ilgili bazı ilkelerdir. Bunları kişisel bir beklentinin ifadesi olarak yorumlamak doğru değildir.

Üniversitenin İşlevi Nasıl Saptanıyor?

Mülkiye'nin değerinin, farklı düşüncelerin belirebilmesinde, bu düşüncelerin kendini ifade edebilmesinde aranması gerektiğini belirtmiştik. Türk üniversitelerinde, bu arada, Mülkiye'de bunun sağlanması mümkün müdür?

a) Türkiye'de üniversiteler 2547 sayılı ve 6 Kasım 1981 tarihli Yüksek Öğretim Kanunu'na göre yönetilmektedir.

Bu kanun, 4. maddesinde yüksek öğretimin amacını dile getirmiştir. Öğrencilerin nasıl yetiştirilecekleri 9. fıkrada gösterilmiştir. Öğrencilerini:

1. Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda, Atatürk milliyetçiliğine bağlı,
2. Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu taşıyan vatandaşlar olarak yetiştirmek, yükseköğretimin önemli bir amacıdır.

Öğrencilerini,

3. Toplum yararını kişisel çıkarların üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisiyle dolu,

4. Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren vatandaşlar olarak yetiştirmek yükseköğretimin önemli bir amacıdır.

Öğrencilerini,

5. Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı

6. Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş vatandaşlar olarak yetiştirmek yükseköğretimin önemli bir amacıdır.

Öğrencilerini,

7. İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip vatandaşlar olarak yetiştirmek yükseköğretimin önemli bir amacıdır.

Yükseköğretim Kanunu, yükseköğretimin amacı konusunda iki fıkra daha sıralamaktadır:

8. Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak refah ve mutluluğunu artırmak amacıyla, ekonomik, sosyal, kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak.

9. Yükseköğretim kurumları olarak bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurtiçi ve yurtdışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır.

“Yükseköğretimin amacı” maddesinde, pek çok düşünce yasağının sıralandığı görülmektedir. Bu maddede öğrencilerin neyi düşünmeleri gerektiği, hangi kavramlar çerçevesinde düşünmeleri gerektiği ayrıntılı bir şekilde dile getirilmektedir. Bu çerçevenin dışına çıkanların devletin cezai yaptırımlarıyla karşı karşıya kalacakları şüphesizdir.

Yasada, “Türk olmanın şeref ve mutluluğunu taşıyan vatandaşlar yetiştirmek”ten söz edilmektedir. Bunun antidemokratik, ırkçı ve sömürgeci bir

içerik taşıdığı besbellidir. Örneğin Kürtlere “Türk olmanın şeref ve mutluluğu” nasıl öğretilicektir? Bu ilke ideolojik, politik ve fiili baskıları içinde barındırmıyor mu?

Yükseköğretim Kanunu'nun 5. maddesinde “Ana ilkeler” başlığı altında yükseköğretimin planlanmasında, programlanmasında ve düzenlenmesinde gözetilen “ana ilkeler” açıklanmaktadır.

1. Öğrencilere Atatürk inkılapları ve ilkeleri doğrultusunda, Atatürk milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.

2. Milli kültürümüz, örf ve adetlerimize bağlı, kendimize has şekil ve özellikleriyle evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere “milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve irade gücü” kazandırılır.

3. Yükseköğretim kurumlarında eğitim, öğretim süresince Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi, Türk dili, yabancı dil zorunlu derslerdendir. Ayrıca beden eğitimi ve güzel sanat dallarından biri de zorunlu ders olarak programlanır ve icra edilir... gibi hükümler “ana ilkeler” arasında sayılmaktadır.

1991 tarihinde yapılan bir değişiklikle beden eğitimi veya güzel sanat dallarından birinin zorunlu olmamak koşuluyla okutulabileceği hükme bağlanmıştır.

b) 1750 Sayılı ve 7 Temmuz 1973 tarihli Üniversiteler Kanunu'nda öğrencilerin “örf ve adetlere bağlı” vatandaşlar olarak yetiştirilecekleri vurgulanmaktadır. Bu yasanın 3. maddesi şöyledir: “Öğrencilerinin bilim anlayışı kuvvetli, milli tarih şuuruna sahip, vatanına, örf ve adetlerine bağlı, milliyetçi ve sağlam düşünceli aydınlar ve yükseköğrenime dayanan mesleklerde türlü bilim ve uzmanlık kolları için hazırlanmış bilgi ve tecrübe sahibi sağlam karakterli vatandaşlar olarak yetiştirmek” üniversitenin önemli bir görevi olarak saptanmıştır.

Bu maddede belirtilen “örf ve adetlerine bağlı” ilkesi 1975'de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. Yukarıda, 1981'de yürürlüğe giren Yükseköğretim Yasası'ndan söz etmiştik. Bu yasanın 5. maddesi de yükseköğretimin planlanmasında, programlanmasında ve düzenlenmesinde amir olan “ana ilkeler” sıralanıyordu. Burada, “örf ve adetlerine bağlı olmak” temel bir ilke olarak vurgulanıyordu. Böylece, 1975'de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen bu ilke, 1981'de, 12 Eylül rejiminde vazgeçilmez temel bir ilke olarak yasada yer almıştır.

1981'de, 12 Eylül rejiminde, YÖK düzeninde, yükseköğretimin amacını belirleyen 4. maddenin ve yükseköğretimin planlanmasını, programlanmasını

ve düzenlenmesini belirten 5. maddesinin çok geniş bir şekilde düzenlendiği görülmüştü. 1973’de kabul edilen 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu’ndaysa daha az ayrıntılı olduğu gözlenmektedir.

c) 4936 Sayılı ve 18 Haziran 1946 tarihli Üniversiteler Kanunundaysa “Üniversitenin görevleri” başlığı altında bu durum çok daha yalın bir şekilde gösterilmiştir. Bu yasanın 3. maddesinde şöyle denmektedir: “Öğrencilerini bilim anlayışı kuvvetli, sağlam düşünceli aydınlar ve yükseköğrenime dayanan mesleklerde türlü bilim ve uzmanlık konuları için iyi hazırlanmış bilgi ve deney sahibi vatandaşlar olarak yetiştirmek...”

1946’dan 1981’e kadar geçen 35 yıllık süre içinde gerçekleştirilen bu düzenlemeler toplumsal, siyasal gelişim ve üniversite arasında çok önemli bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Toplumsal gelişme, devletin toplumsal gelişmeye tepkisi, üniversitenin yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulması, birbirleriyle yakından ilişkileri olan olaylardır. Üniversitedeki düzenlemelerin 1973 gibi ve 1981 gibi askeri darbe dönemleri sonrasında veya askeri darbe döneminde yapılması yine üzerinde durulması gereken bir konudur. 12 Mart öncesinde ve 12 Eylül öncesinde toplumsal muhalefetin yükseldiği, üniversitelerin de toplumsal muhalefetin geliştiği alanlardan biri olduğu biliniyor.

Öte yandan üniversitedeki her türlü olumsuzluğun YÖK’e bağlanması da doğru değildir. Türkiye’de üniversite olsaydı, zaten YÖK olmazdı.

Bilim-Üniversite-Resmi İdeoloji

Uluslararası planda değer gören bir tanıma göre, evrensel, yerleşik bir tanıma göre, bir toplumda üniversitenin iki önemli işlevi vardır. Olguları, olgusal ilişkileri araştırmak, gerçeği araştırıp bulmak, olgular ve olgusal ilişkiler hakkında yeni yeni bilgiler üretmek, yani bilimsel araştırmalar yapmak, üniversitenin çok önemli, vazgeçilmez bir işlevidir. Üniversitenin ikinci işlevi, bilgi aktararak öğrencileri topluma hazırlamak, öğrenci yetiştirmek, bu arada geleceğin bilim adamlarının yetişmesini sağlamaktır.

Olguları, olgusal ilişkileri araştıranlara, bilimsel bilgi üretenlere bilim insanı denir. Üretilmiş bilgileri aktaranlara ise akademisyen denir. Akademisyenlerin mutlaka bilim insanı olmaları şart değildir. Bilim insanlarının da akademisyen olmaları şart değildir.

Türk üniversiteleri bu amaçlar doğrultusunda çalışıyorlar mı, çalışabiliyorlar mı? Mülkiye bu amaçlar doğrultusunda çalışıyor mu, çalışabiliyor mu? Türk

üniversitelerinin kalitesi nedir? Her şeyden önce şu ilkenin vurgulanması gerekir: Bilim sınırsız bir düşünce özgürlüğü ortamında, ifade özgürlüğü ortamında üretilir. Sınırsız düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, özgür eleştiri bilim için vazgeçilmezdir. Bilimi olanaklı kılan temel koşul, gerekli koşul, vazgeçilmez koşul özgür eleştirinin varlığıdır. Türkiye’de böyle bir ortamın var olmadığı çok açıktır. Türkiye’de olmayan ortamın Mülkiye’de olduğunun var sayılması yanlıştır. Türkiye’de, bu arada Mülkiye’de düşünce hayatını belirleyen, yönlendiren resmi ideolojidir, resmi ideoloji tarafından saptanan düşünce yasaklarıdır. Düşünce yasakları Anayasada, çeşitli yasalarda, yönetmeliklerde etraflıca sayılmaktadır. Resmi ideoloji ve resmi ideoloji tarafından saptanan düşünce yasakları, Türk siyasal sistemini de belirlemektedir, yönlendirmektedir. Resmi ideoloji, Türk siyasal sisteminin en dinamik kurumudur, en çok gözetilen kurumudur.

Resmi ideoloji herhangi bir ideoloji değildir. Devletin cezai yaptırımlarıyla korunan ve kollanan bir ideolojidir. Resmi ideoloji tarafından getirilen düşünce yasakları bilim ortamını boğmaktadır. Yukarıda, YÖK düzeninde yükseköğretimin, üniversitenin amaçları, yükseköğretime egemen olan ana ilkeler ayrıntılı bir şekilde gösterilmişti. Öğrencilerin nasıl yetiştirileceği, araştırmaların hangi düşünsel çerçevede yapılacağı, olgulara yaklaşımda hangi kavramların kullanılacağı, açıklamaların hangi kavramlarla yapılacağı tek tek, sıkı sıkı gösterilmiştir. Hangi olguların araştırma konusu yapılacağı, hangilerinin görmezden gelineceği yine gösterilmiştir. Böyle yasaklarla, direktiflerle bilimsel faaliyetin yürütülemeyeceği açıktır. Bunun için şöyle söylenebilir: Türkiye’de üniversitenin amacı Kemalist ideoloji, Kemalist anlayış doğrultusunda inceleme yapmaktır, daha doğrusu, Kemalist ideoloji bu incelemelerle bir kere daha doğrulanmaktadır. Üniversitedeki öğretim ise, öğrencilere resmi ideolojinin ürettiği bilgileri aktarmak olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencileri resmi ideoloji doğrultusunda eğitmek, ikna etmek, onlara resmi ideolojiyi kavratmaktır. Hangi öğrenim dalında olursa olsun, bu, üniversite öğreniminin vazgeçilmez bir amacı olarak saptanmıştır.

İdeoloji, genel olarak “bireylerin kafasındaki sistemleştirilmiş düşünceler bütünü” olarak tarif edilir. Bu, ideolojiyi tam olarak anlatan bir tarif değildir. “Sistemleştirilmiş düşünceler bütünü” din kurumunu da açıklayabilir. Felsefe de bu şekilde tanımlanabilir. “Sistemleştirilmiş düşünceler” bilim kavramı için de kullanılabilir. Halbuki ideolojiyle bilim arasında, ideolojiyle felsefe arasında çok derin bir fark vardır. Bu, bilimsel önermelerin tartışmaya, eleştiriye açık olmasıyla, ideolojilerin ise tartışmaya, eleştiriye kapalı olmasıyla ilgilidir. İdeolojide bir inanç unsuru vardır. Herhangi bir ilkeye, o ilkenin doğruluğuna, herhangi bir düşünceye inanılır, inanılanları fiili olarak yaşama geçirmek için çaba sarfedilir. Din de böyledir. Gerek ideolojiyi, gerekse dini katılaştırın, eleştiriden uzak tutan bu inanç

unsurudur. İdeolojideki bu inanç unsuru, ideolojiyi bir eylem kılavuzu yapar. Din gibi ideolojiler de, özellikle resmi ideolojiler de birer dogmadırlar. Eleştirilemezler, dokunulamazlar, tartışılmazlar. Bunların aksi, bilimin kavramlarıyla, akılla şüphesiz kanıtlanabilmektedir. Dogmalar çürütülebilmektedir; fakat inanç unsuru bu sürecin yaşanmasına engeldir. Resmi ideolojinin ise, devletin cezai yaptırımlarıyla korunan ve kollanan bir ideoloji olduğunu belirtmiştik. YÖK düzenindeki Üniversiteler Kanunu'nun 4. ve 5. maddelerinde resmi ideoloji ortaya konuyor. Bu maddelerde belirtilen düşüncelerin, bu maddelere aykırı olarak sergilenen davranışların çok çeşitli cezai yaptırımları olacağı açıktır. Bu cezai yaptırımlar idari de olabilir, adli de olabilir. İkisinin bir arada uygulanması da mümkündür.

Bu yasanın bütün Türk üniversitelerinde uygulandığı açıktır. Dolayısıyla herhangi bir üniversitede, herhangi bir fakültede ne kadar bilim yapılabiliyorsa, Mülkiye'de de o kadar bilim yapılır. Bugün bazı özel üniversiteler, vakıf üniversiteleri, gazetelere, medyaya verdikleri ilanlarda "daha demokratik üniversite"den, "daha özgür üniversite"den söz ediyorlar. Bunun olanağı hiç yoktur. Çünkü YÖK düzenindeki Üniversiteler Yasası bu üniversiteler için de bağlayıcıdır. Bunlar da bu yasayı uygulamak durumundadırlar. Daha doğrusu resmi ideoloji her yerde egemendir, belirleyicidir, yönlendiricidir.

Öte yandan şu hususun da belirtilmesinde yarar vardır: YÖK düzenindeki Üniversiteler Yasası'nda, 4. ve 5. maddelerde "amaçlar" ve "ana ilkeler" olarak bazı düşünceler, duygular, örneğin Mülkiye'nin 145 yıllık tarihinde geliştirmeye çalıştığı duygulardan ve düşüncelerden farklılık göstermemektedir. Bu bakımdan "amaçlar" ve "ana ilkeler" bölümünde belirtilen hükümler düşünce yasakları olarak algılanmamaktadır.

Osmanlı'da ve Cumhuriyet'te Üniversiteler

Üniversite öğretimini, üniversitedeki araştırmaları belirleyen temel kavramın resmi ideoloji olduğunu belirtmeye çalışıyoruz. Resmi ideolojinin bilimsel düşünceyi boğduğunu da belirtmiştik. Bunun Osmanlı İmparatorluğu'na, Osmanlı toplumuna kadar uzanan kökleri de vardır. Osmanlı'da devlet meşruiyetini İslam'dan alıyordu. Meşruiyetin geniş ölçüde dine, İslam'a dayalı olması ulemaya büyük bir işlevsellik, büyük bir prestij sağlıyordu. Çünkü ulema, dinin, İslam'ın toplumsal yapıdaki düzenleyici rolünün teorisine ve bilgisine sahipti. Bu bakımdan ulema, devlete hizmeti gerekli olan vazgeçilmez olan bir kategoriydi. Padişahın yapıp ettiklerinin şeriata uygun olduğunun onaylanması, bunlara onay verilmesi Osmanlı devleti için, padişah için çok önemliydi. Bu şüphesiz şer'i bir onaydı. Toplumsal bakımdan tepki çekmesi muhtemel olan pek çok konuda devletin,

padişahın böyle bir şer'i onaya ihtiyacı vardı. Ulema ise meşruiyetini devletten alıyordu. Meşruiyetini devletten alan ulema toplum karşısında büyük bir prestij kazanıyordu. Ulema ile yönetici bürokrasi, yani devlet arasında, zaman zaman çekişmeler ve çatışmalar da oluyordu. Ulema bazen devlet örgütlenmesindeki nüfuzunu artırmaya çalışıyordu. Bunun için de devletten aldığı nüfuzu bir güç olarak, toplumsal bir güç olarak kullanıyordu. Fakat daha çok, ulemanın devlete bağımlılığı söz konusuydu. Aslında bu meşruiyet çizgisi bir bağımlılık da oluşturuyordu. Ulema devlete bağlıydı, devlet de İslam'a bağlıydı. Ulema sıkı bir şekilde devletin denetimindeydi. Toplumun yönetiminde ulema bir araç olarak kullanılıyordu.

19. yüzyılda, Tanzimat döneminde, daha sonra Meşrutiyet dönemlerinde devlet ile ulema arasındaki bu temel ilişki değişmemiştir.

Cumhuriyet yönetiminde ise, devlet meşruiyetini bizzat kendinden almaktadır. Bu, 1923'te, 1919-1922 yılları arasındaki Milli Mücadele sonunda devleti kuran kadronun dünya görüşüdür, ideolojisidir. Devlet yönetimine yön veren temel düşünce Kemalist bir düşüncedir. Kemalizm'de devlet toplumun dışındadır ve toplumun üstündedir. Varlığından sual olunmaz. Toplum edilgendir, Kemalizm toplumun edilgen olması gerektiğini ve bu durumun kalıcı olması gerektiğini düşünmektedir. Devlet her şeyi en iyi bilmektedir. Bu da adeta dinsel bir inanç gibidir. Halk, yapılması gereken şeyleri ancak devletin isteğine göre, devletin istediği kadar ve devletin direktiflerine göre yapar. Devlet, doğrunun tek doğru olduğunu, bunun da kendisi tarafından bilindiğini söyler. Devlet, milletin cisimleşmiş bir hali kabul edilir. Devletin toplumun dışında ve üstünde olduğu söylenmekte, devlet kutsal sayılmaktadır. Kutsal sayılan bazı toplumsal ve siyasal kurumların eleştirisi yasaktır. Bu arada, devlet görüşünün, resmi ideolojinin, ortak aklın, devlet aklının eleştirisi de yasaktır.

Bugün, Türk siyasal sisteminde siyasal partilerin, hükümetin, TBMM'nin ciddi bir ağırlığı yoktur. Türk siyasetindeki en önemli kurum Milli Güvenlik Kurulu'dur. Önemli konularda, örneğin Kürt sorununda, Türk siyasetini belirleyen ve yönlendiren esas kurum Milli Güvenlik Kurulu'dur. Milli Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan bir kuruldur. Kurulun öteki üyeleri, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı, Kara Kuvvetleri Komutanı, Deniz Kuvvetleri Komutanı, Hava Kuvvetleri Komutanı, Jandarma Genel Komutanı'dır. Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde Kopenhag Kriterleri çerçevesinde Milli Güvenlik Kurulu Yasasında bazı değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, bu kurula Adalet Bakanı da alınmıştır. Milli Güvenlik Kurulu'nun işlevi konusunda da küçük bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Türk siyasetinin analizini yaparken, devlet ve hükümet ayrımı yapmak önemlidir. Milli Güvenlik Kurulu devleti temsil etmektedir. Atanmış bir kuruldur. Seçilmişlerden oluşan TBMM'nin ve hükümetin, atanmış bu kurul karşısında hiçbir ağırlığı, hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur. Örneğin siyasal parti başkanlarının halk nazarında itibarlarının olmaması ya da örneğin seçim kaybetmeleri hiçbir ciddi sonuç doğurmaz. Eğer bu siyasal parti başkanları resmi ideolojiyi tam anlamıyla içselleştirmişlerse, devletle ciddi bir çelişkileri yoksa parti başkanlığında da sonsuza kadar kalabilirler. Milli Güvenlik Kurulu'nda askerlerle asker olmayanlar sayısal olarak eşit ağırlıktadır. Fakat Milli Güvenlik Kurulu'na egemen olan ideoloji militarist bir ideolojidir, ordu ideolojisidir. Milli Güvenlik Kurulu'nun Anayasada yer alması, Anayasal bir kurum olması, onun demokratik bir kurum olduğunu göstermez. Milli Güvenlik Kurulu tarafından yönlendirilen Türk siyaseti bu haliyle antidemokratik bir özelliğe sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti, askerlerin koruduğu ve kolladığı bir cumhuriyettir, askeri bir cumhuriyettir. Çok partili siyasal sistem bir görüntüden ibarettir. Resmi ideolojiye aykırı görülen siyasal partilerin çalışması fiili olarak engellenmektedir. Ordu siyasal sistem üzerinde kesin bir denetime sahiptir. Ordunun siyasal sistem üzerindeki bu denetimi, 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980'de olduğu gibi zaman zaman fiili bir durum arz etmektedir. Genel olarak da ordu nüfuzuyla siyasal sistem üzerinde vesayet kurumu gibi çalışmaktadır. Milli Güvenlik Kurulu kurumsallaşmıştır. Bu bakımdan ordunun Türk siyaseti üzerindeki bu vesayetini şahsi bir diktatörlük olarak değerlendirmemek gerekir. Ordu bu vesayetini kurumsal olarak gerçekleştirmektedir. Milli Güvenlik Kurulu'nda ordu mensuplarının sayısı ne olursa olsun Türk siyaseti üzerindeki bu vesayet sürmektedir. Ordunun Türk siyaseti üzerindeki bu vesayeti 28 Şubat 1997'de daha da güçlenmiş, iyice kurumsallaşmıştır. Artık ordunun 27 Mayıs'da, 12 Mart'da, 12 Eylül'de olduğu gibi fiili bir darbe gerçekleştirmesine gerek yoktur. Vesayet süreklidir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun Türk siyaseti üzerindeki bu ağırlığı resmi ideoloji kurumunu etkin kılmaktadır. Resmi ideolojinin, düşünce yasaklarının, düşünce hayatı üzerindeki etkinliği 'Osmanlı'dan Cumhuriyete değişen nedir?' sorusunu gündeme getirmektedir.

Ulema merkezli toplumla, üniversite merkezli toplum arasında olguları araştırmada, kavramada ne fark vardır? Her ikisinde de düşünce yasakları var. Ulema merkezli toplumda dinsel ideolojiyi eleştiremiyorsunuz. Eleştiri çok ağır bir cezai yaptırımla karşılanıyor. Çünkü devlet meşruiyetini dinden alıyor, din kutsal sayılıyor. Üniversite merkezli toplumda da resmi ideolojiyi eleştiremiyorsunuz. Resmi ideolojinin eleştirilmesi çok ağır cezai yaptırımlarla karşılanıyor. Çünkü Cumhuriyet yönetiminde devlet, meşruiyetini bizzat kendinden alıyor.

Devlet kutsal sayılıyor, resmi ideoloji devletin yapıp ettiklerinin eleştirilmesini engellemek için bir yığın düşünce yasağı getiriyor. Yukarıda 2547 Sayılı ve 1981 tarihli Yükseköğretim Yasası'ndan, bu yasanın 4. ve 5. maddelerinden söz etmiştik. Bu maddelerde üniversite öğretiminde uygulanacak "ana ilkeler", üniversite öğretiminin amaçları belirtiliyor, toplumsal olaylar karşısında nasıl düşünülmesi gerektiğine dair direktifler veriliyor, yasaklar vurgulanıyordu. Bu çerçevede, bir de yönetmelikten söz etmek gerekiyor. "Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanları, Memurları Disiplin Yönetmeliği" başlıklı bir yönetmelik var. 21 Ağustos 1982 tarihli bu yönetmelik, 17789 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. O tarihten beri uygulanıyor. Yönetmelikte pek çok düşünce yasağı sıralanıyor. 17 Kasım 1998 tarihli Resmi Gazete'de, sözü edilen bu yönetmelikte bazı değişiklikler yapıldığı görülüyor. Bu değişikliklere göre, düşünce yasaklarının kapsamının daha da genişletildiği anlaşılıyor. Buna göre, üniversite öğretim elemanlarının çantasında ya da odasında örneğin bir yasak yayın bulunması, onun hakkında idari bir soruşturma açılması için yeterli olabiliyor. Bu yasaklar ortamında özgür eleştirinin gelişmesi, bilimin üretilmesi mümkün müdür? Bu yasaklarla bilim ortamının oluşması olanaklı mıdır?

Görülmektedir ki, Türk üniversitesi resmi ideolojinin en doğru olduğunu, başka bir doğruluk aramamak gerektiğini belirtmektedir. O halde üniversiteye verilen görev, devletin yapıp ettiklerinin, devletin her eyleminin "bilimsel" olduğunu, "en bilimsel" olduğunu söylemekten ibarettir. Ulemaya dayanan bir toplumda ulemaya verilen görev, ulemanın işlevi neyse, üniversiteye dayalı bir toplumda üniversiteye verilen görev, üniversitenin işlevi de odur. Bu görüşü şu şekilde ifade etmek daha doğrudur: Türk siyasal sisteminde eleştirilecek kurumlar vardır, hiç eleştirilemeyecek kurumlar vardır, eleştirilebilecek konular vardır, hiç eleştirilemeyecek konular vardır. Milli Güvenlik Kurulu, dolayısıyla ordu gibi kurumlar hiç eleştirilemeyecek kurumlardır. Örneğin bu kurumlar tarafından belirlenen, saptanan Kürt politikalarının hiç eleştirilemeyeceği vurgulanmaktadır. İşte, Türk siyasal sisteminde, üniversiteye verilen görev bu politikaların, bu politikalara dayalı uygulamaların "en doğru", "en bilimsel" olduğunu söylemektir. Profesör unvanlı kişilerin bu görüşleri benimsemesinin, bu doğrultuda yayın yapmalarının siyasal sisteme daha bir meşruluk verdiği düşünülmektedir.

Bilim-Bilimin Üretildiği Mekânlar İlişkisi

Ertuğrul Özkök'ün yukarıda söz edilen yazısında "Mahalle Fakültesi"nden, "küçücük bir bahçe"den, "derme çatma kantin"den söz edilmektedir. Bilimin üretilmesinde mekân koşullarının elverişli olması kuşkusuz iyidir. Kampüs, kütüphane, spor alanları, yüzme havuzları vs. Bunların bilim ortamını geliştirici etkiler yarattığı açıktır. Bilgisayar, internet gibi teknik olanakların bilim ortamını

geliştirici etkiler yarattığı da açıktır. Ama bütün bunlar bilimsel faaliyetlerin yürütülmesi için olmazsa olmaz koşullar değildir. Eğer bilim ortamı yoksa, resmi ideoloji bilim ortamının oluşmasını engelliyorsa, özgür eleştiriyi, özgür düşünceyi boğuyorsa, ifade özgürlüğü kısıtlıysa, bu teknik olanakların, fiziki olanakların ciddi bir yararı yoktur. Eğer düşünce özgür değilse, özgür eleştiri boğuluyorsa, özgür düşünce, bilimsel düşünce suçlanıyor, yargılanıyor ve cezalandırılıyorysa, internet aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri'ndeki, İngiltere'deki, Fransa'daki en büyük kütüphanelere, bu ülkelerdeki üniversitelere bağlanmanın ne gibi bir yararı olabilir? Ama bilim kafasına sahip bilim insanları yetiştirilebiliyorsa, dinamik bir bilim ortamı oluşmuşsa, çok dar mekânlarda da bilimsel çaba sürdürülebilir, geliştirilebilir. Teknolojik olanakların kısıtlı olması bu heyecanı engelleyemez. Hatta Türkiye gibi ülkelerde bilimin içeriğiyle bilim ortamının oluşup oluşmamasıyla, binaların görkemliliği arasında ters bir ilişki olduğu söylenebilir. Binaların şatafatı arttıkça, heybetli binalar çoğaldıkça bilimin içeriğinin boşaldığı da görülmektedir. Bütün bunlara rağmen bilgisayar, internet gibi teknik olanakların, yasakların aşılmasında önemli bir işleve sahip olduğunu da söylemek gerekir.

Sükût Suikastı

Benim şimdiye kadarki çalışmalarım daha çok bilim yöntemi üzerinde, bilim-resmi ideoloji, özgür eleştiri gibi kurumlar üzerinde, bu kavramların birbirleriyle ilişkileri hakkında olmuştur. Kürt olgusu da bu çalışmalarda somut bir örnek olgu olarak değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu yazıların, eleştirilerin çeşitli cezai yaptırımlarla karşılaştığı da saptanması gereken bir durumdur. Bu ilişkilerin analizinde meydana gelen engelleri, oluşturulan barikatları aşmaya çalışmak çok önemli bir çabadır. Düşünce hayatıyla, üniversitedeki bilimsel bilgi üretimiyle ilgili olarak çeşitli kitapların, yazıların yayımlandığı gözlenmektedir. Bu kitaplarda, yazılarda düşünce yasaklarından hiç söz edilmemesi, düşünce açıklamalarının suçlanmasından, yargılanmasından ve cezalandırılmasından hiç söz edilmemesi yine saptanması gereken bir durumdur. Bu tür yazılar, Türkiye'de sanki düşünce yasakları yokmuş gibi yazılmaktadır, düşünceye karşı bir baskı, devlet terörü yokmuş gibi bir tutum izlenmektedir. Bu yasaklar, cezai yaptırımlar görmezden, duymazdan, bilmezden gelinmektedir. Üniversite mensupları tarafından, akademisyenler tarafından yazılan bu tür yazılarda, bu durum özellikle dikkati çekmektedir. Tam anlamıyla bir "sükût suikastı" yaşanmaktadır.

15 yıla yakın bir zamandır, Türkiye'de üniversitelerin gelişmesiyle ilgili bazı çalışmaların yapıldığı gözlenmektedir. Bu arada, üniversitede çeşitli zamanlarda gerçekleştirilen tasfiyelerden söz edildiği, bu olguların irdelendiği, incelendiği de görülmektedir. 1948 Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ndeki tasfiye, 1954 yılında

ve sonrasında bakanlık emrine alınma olayları, 1960'taki 147'ler olayı, 1981'de YÖK düzeninde gerçekleştirilen tasfiyeler ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. 1970'te de benim Atatürk Üniversitesi'nde görevime son verilmişti. Bu idari yaptırımdan 8 ay kadar sonra da 12 Mart rejimi, Diyarbakır'daki sıkıyönetim yargılamaları gündeme gelmişti. Bu olaya, bu tasfiyeye karşı da bir sükût suikastı politikasının izlendiği görülmüştür. Benzer olaylar, tasfiyeler anlatılırken, Beşikçi için gerçekleştirilen sürece karşı sükût suikastı politikasının izlenmesi de ayrıca irdelenmesi gereken bir konudur. Resmi ideolojiye aykırı bir düşünce sahibinin, dikkatlerden uzak tutulması, gözlerden uzak tutulması önemli bir politikadır. Bu bir devlet politikasıdır. Bu devlet politikası kararlı bir şekilde uygulanmakta ve sürdürülmektedir. Bu tür düşünce sahiplerinin, insanların bilinçlerine çarpmaması, unutturulması, lehinde, hatta aleyhinde bile bir tartışma ortamının oluşmaması için çaba gösterilmesi bu politikanın temel unsurlarındandır. Geniş anlamda toplumsal bilimlerle uğraşanların, düşünce tarihiyle ilgili çalışanların, düşünce yasaklarıyla da ilgilenmeleri, düşüncenin suçlanmasının, yargılanmasının ve cezalandırılmasının bilincine varmaları kaçınılmaz olmaktadır.

Bugün Türkiye'de resmi görüşü, resmi ideolojiyi eleştiren düşünceler "terör" kapsamında değerlendirilmektedir. Bu düşüncelerin nasıl cezalandırılacağı Terörle Mücadele Yasası'nda ele alınmaktadır. Halbuki esas terör, düşüncesini açıklayanlara karşı tırmandırılmaktadır ve bu devlet terörü olarak gelişmektedir. Terör, herhangi bir kişiye bir düşünceyi kabul ettirmek veya o kişinin düşüncesini açıklamasına engel olmak için kaba kuvvet kullanmaktır. Bu da tastamam devlet tarafından bizlere karşı geliştirilen, tırmandırılan bir durumdur. Çünkü kitabınız veya yazınız yayımlanır yayımlanmaz kendinizi poliste, karakolda buluyorsunuz. Arkasından gözaltı, soruşturma, mahkeme, cezaevi süreci başlıyor. Bu, yazıya, düşünceye karşı başlı başına bir terördür. Bu süreçte önceden hiç düşünmediğiniz yepyeni ve çok ağır baskılarla, operasyonlarla karşı karşıya kalmanız da çok büyük olasılıktır.

Bizim hiç kimseye, örneğin yayıncılara, dağıtım şirketlerine, kitapçılara veya okuyuculara basım, dağıtım sürecinin hiçbir aşamasında kaba kuvvet kullanmamız söz konusu değildir. Herhangi bir kişiye görüşünü açıklamasına engel olmak için veya belirli bir görüşü kabul ettirmek için kaba kuvvet kullanmamız söz konusu değildir. Ama biz sistematik olarak böyle bir baskıyla her zaman karşılaşıyoruz. Ama iyi bir araştırma, inceleme okuyucunun zihninde bazı tartışmalar yaratabilir. Okuyucu bazı konular hakkında görüşünü ortaya koyma gereğini duyabilir. Kitabın veya yazının, okuyucunun zihninde yarattığı bu tartışmayı "teröre destek oluyor", "teröre yataklık yapıyor" şeklinde değerlendirmek gerçek terörü, devlet terörünü gizlemekten, saptırmaktan başka bir şey değildir. Bilim ortamının oluşması böyle bir süreçte engellenmektedir, boğulmaya çalışılmaktadır. Bilim ortamının oluşması

sürecinde meydana gelen nüveler, devlet terörünün tırmandırılması sürecinde dağıtılmaktadır, yok edilmeye çalışılmaktadır.

Bilimsel faaliyeti yürütmenin, bilimi üretmenin özgürlükleri gerekli kıldığı açıktır. Bilimi olanaklı kılan temel faktör özgür eleştiridir. Demokrasiyi olanaklı kılan temel faktör yine özgür eleştiridir. Bu bakımdan demokrasiyle bilim arasında organik bir bağ vardır. Bilim, ancak demokrasinin gelişip serpilebildiği, kökleştiği memleketlerde gelişme ve güçlenme şansına kavuşabilmektedir.

Bilimin özgür bir ortamda üretilebildiği, özgürlükleri gerekli kıldığı, üniversite, basın-yayın, kamu yönetimi, sivil toplum kuruluşları vs. tarafından da dile getirilen bir durumdur. Bunun için demokratik bir ortamın oluşturulmasının zorunlu olduğu da vurgulanmaktadır. Açıktır ki, demokratik bir ortamın oluşturulması devlete karşı ileri sürülen bir taleptir. Yani devletten böyle bir ortamın oluşturulması istenmektedir. Özgür düşüncenin ancak, mevzuatın elverişli bir hale getirilmesinden sonra açıklanabileceği, o zamana kadar saklı tutulması gerektiği söylenmektedir. Bu, sakat bir tutumdur. Çünkü özgürlükler devletin icazetiyle gelişemez. Temel sorun şurada ortaya çıkmaktadır: Eğer doğru bildiğiniz bir önerme varsa, fakat bu önermenin açıklanması devlet tarafından, resmi ideoloji tarafından yasaklanmışsa, yasaklamalar cezai yaptırımlara bağlanmışsa, bu koşullarda araştırmacıların tutumu, tavır ve davranışları ne olmalıdır? Bu, bilgi birikimi sorunundan çok davranış sorunudur. Bize göre araştırmacılar doğru bildiklerini her koşul altında ifade etmenin yolunu yordamını bulmak, resmi ideolojiyi, düşünce yasaklarını eleştirmek, cezai yaptırımlarla karşılaşması halinde de bu eleştirilerini ilgili kurumlar karşısında yine sürdürmek, fakat cezai yaptırımlara da katlanmak durumundadırlar. Özgürlükler ancak bu şekilde gelişebilir, sağlıklı bir yapıya kavuşabilir.

Bütün bunlara rağmen, bilimin özgür bir ortamda üretilebildiğinin, bunun için demokratik koşulları yaratmanın zorunluluğunun ifade edilmesi kuşkusuz önemlidir. Bu genel bir doğrudur, genel doğruların ifade ediliyor olması da dikkate değer bir konudur. Genel doğruların savunulması gerektiği de açıktır. Fakat bunun sadece temenni olarak kalması anlamlı değildir. Aslında, durum biraz daha karmaşıktır. Devletin kararlı bir şekilde uyguladığı resmi ideolojiye, düşünce yasaklarına rağmen bazı insanlar, bazı araştırmacılar düşüncelerini özgürce, korkusuzca açıklayabilmekte, resmi ideolojiyi ve düşünce yasaklarını eleştirebilmektedirler. Elbette, kural dışı davrandıkları için de devletin cezai yaptırımlarıyla karşılaşabilmektedirler. İşte bu süreçte, "bilim özgür bir ortamda üretilebilmelidir, bunun için demokratik bir ortamın oluşturulması zorunludur..." diyenlerin bu süreçteki tutumlarının gözlenmesi ve bu konulardaki olgusal ilişkilerin irdelenmesi gerekli olmaktadır. Bu özlemi dile getirenlerin, doğal olarak,

özgürce davranan ve özgürce davrandığı, resmi ideolojiyi, düşünce yasaklarını eleştirdiği için de devletin cezai yaptırımlarıyla karşılaşan kişinin veya kişilerin yanında olmaları, yani onların söz hakkını, düşüncelerini özgürce açıklama hakkını savunmaları gerekir. Bu, çok doğal bir beklentidir. Fakat hiç böyle olmamakta, bu özlemi dile getirenler, yani “bilim özgür bir ortamda üretilebilir, bunun için demokratik koşulların, demokratik ortamın oluşturulması zorunludur...” diyenler, sorun Kürt sorunu olunca devletin baskı mekanizmaları yanında yer almakta, bu gibi baskıları, yasakları, cezaları, cezaevlerini vs. meşru görmektedirler. Bu, bizimle ilgili süreçlerde tam da böyle gelişmektedir. Fiili olarak yaşanan bu durum, yukarıda belirtilmeye çalışılan temennilerin çürümesi, çürütülmesi anlamına da gelmektedir. Şunu belirtmekte yarar vardır: Özgür düşünceye karşı gerçekleştirilen bu terörü, sadece devlet terörü olarak algılamak aslında biraz eksik kalmaktadır. Üniversiteler, basın-yayın kuruluşları, bazı sivil toplum kuruluşları, bazı yazarlar, “aydınlar” da bu süreçte, yani sorun Kürt sorunu olduğu zaman, devletin yanında durmaktadırlar. Hatta devletle birlikte hareket etmektedirler. Bu görüş çok zengin olgusal dayanaklarla desteklenebilir. Olguların izleminden ve gözleminden bunlar rahat bir şekilde ortaya konulabilir. Bu bakımdan Türk üniversitesinin, basın-yayın kuruluşlarının, bazı sivil toplum kuruluşlarının, bazı Türk aydınlarının, yazarların, düşünce özgürlüğüne, ifade özgürlüğüne karşı oldukları, düşünce yasaklarını meşru gördükleri rahat bir şekilde söylenebilir. “Bilim özgür bir ortamda üretilebilir. Bu bakımdan demokratik bir ortamın oluşturulması, demokratik koşulların yaratılması zorunludur...” diyenler, sorun Kürt sorunu olduğu zaman baskı mekanizmaları yanında, düşünce yasakları yanında, yani devletin yanında yer alarak kendilerini inkâr etmektedirler. Devletin cezai yaptırımlarıyla sistematik olarak karşılaşan kişiler görmezlikten, bilmezlikten, duymazlıktan gelinerek, bunların yazdıkları, yapıp ettikleri görmezlikten gelinerek bu süreç, bu ilişki kolayca sağlanabilir. Bu, sükût suikastının doğal bir sonucu olarak gelişmektedir.

Devlet, karakol, cezaevi gibi zorlayıcı baskı araçlarıyla, basın-yayın, eğitim-öğretim, üniversite gibi ideolojik baskı araçlarıyla, bunları etkin bir şekilde kullanarak, bu tür kişilerin düşüncelerini, yazılarını, yapıp-ettiklerini kamuoyunun bilgisinden uzak tutmaya çalışmaktadır. Bu kişilerin, yazılarının, kitaplarının kamuoyunun bilincine çarpmaması için her önlem alınmaktadır. Bu, devletin sistematik bir politikasıdır. Üniversiteler, bazı sivil toplum kuruluşları, basın-yayın kuruluşları, yazarların, aydınların bir kısmı, sistematik baskılarla karşılaşan bu kişileri görmezden, bilmezden, duymazdan gelen tavırlarıyla tam da böyle bir politikanın yaşama geçirilmesinde devletle işbirliği içinde görülmektedirler.

Türk üniversitesinin, Türk aydınlarının bu tutumu üzerinde durmakta, bu ilişkileri irdelemekte yarar vardır. Üniversitenin, aydınların özgürlük talep ederken bile devletin yanında durmasının, devletin baskı mekanizmalarını ve yasakları

onaylamasının özgür düşünceye karşı devletle birlikte hareket etmesinin nedenleri nelerdir acaba? Burada, “falanca konu hariç biz özgürlükçüyüz...” denemez. Özgürlükler bir bütündür, falanca konunun algılanmasına, kavranılmasına getirilen yasaklar, öteki konuların da sağlıklı bir şekilde kavranılmasına engel olur. Her olgu başka olguları etkiler, her olgu başka olgulardan etkilenir. Toplumsal bütünlüğü, bu etki-tepkinin kavranılması sürecinde zihinlerde kurmaya çalışırız. Zira zihinsel faaliyet, yasakları, engelleri kabul etmemektedir. Zihinde “şurası yasak”, “şurası serbest” şeklinde bölümler oluşmamaktadır. Zihinsel faaliyet bir bütünlük içinde sürmektedir.

Düşünce yasaklarının yargılama bakımından, yani hukuk bakımından da çok önemli bir yönü vardır. Resmi ideolojinin, yani düşünce yasaklarının siyasal sistemi belirlediği bir yerde, yargılamaya da, daha doğrusu sorunun adli organlara intikaline de hiç gerek yoktur. Çünkü sorun idari organlarda, yani poliste zaten çözülmektedir. Bu süreçte polisin ilgili kişiye, yani kitabın veya yazının yazarına soracağı tek soru vardır: “Bu kitabı veya bu yazıyı sen mi yazdın?” Eğer “ben yazdım” cevabını alıyorsa, o zaman soracağı ikinci bir soru daha olabilir: “Hâlâ bu düşünceleri savunuyor musun?” “Savunuyorum” deniyorsa, resmi ideoloji ihlal edilmiş demektir ve ceza bu süreç sonunda verilebilir. Fiili olarak da zaten idari ve cezai yaptırımlarla verilmektedir. Bu süreçte dosyanın cumhuriyet savcılığına, mahkemelere intikal etmesi, sadece idari cezaya meşruiyet sağlama açısından önemli olabilir. Yoksa bizimle ilgili davalarda olayların algılanması, kavranması ve muhakeme edilmesi sürecinde, polisle cumhuriyet savcıları veya polislerle yargıçlar arasında ciddi bir fark yoktur. Zira olayların algılanması, kavranılması ve muhakeme edilmesi resmi ideolojiye göre yapılmaktadır. Resmi ideolojinin eğitimi ise, bütün kamu yönetimi için aynı kavramlarla, aynı doğrultuda gerçekleştiriliyor. Adli personelin, cumhuriyet savcılarının ve yargıçların da resmi ideolojinin eğitiminden geçirildikleri kuşkusuzdur. Genelkurmay tarafından zaman zaman çeşitli kurumlara verilen birifingler bunun sadece bir parçasıdır.

Bütün bunlar şunu göstermektedir: Bilim, demokrasi, ifade özgürlüğü, özgür eleştiri gibi kategoriler bir bütün olarak savunulursa, düşünce yasakları görmezden gelinmezse, eleştirilirse, düşünce yasaklarının siyasal işlevi irdelenirse, bu kavramlar gerçekten savunulmuş olur. Bazı konularda örneğin Kürt sorunu konusunda sistematik bir şekilde uygulanan düşünce yasakları, görmezden, duymazdan, bilmezden gelinerek ne bilim savunulabilir, ne de demokrasi.²

2 Bu incelemenin başında 12 Mart rejiminde gözaltına alınan, tutuklanan öğretim elemanlarından söz etmiştim. Bu gelişmelerle ilgili olarak, bir konuya daha işaret etmek gereğini de duyuyorum.

a) Birçok öğretim üyesi, bu döneme ilişkin anılarını dile getiren kitaplar, yazılar yayımladılar. Gözaltına alınanlar, tutuklananlar, cezaevine konulanlar, sıkıyönetimle ilişkiler konularında duygularını düşüncelerini belittiler. Bu kitaplarda, yazılarda, ne gariptir ki, “Beşikçi de gözaltına alınmıştı, Fakülte’de gözaltına alınıp Diyarbakır’a götürülmüştü...” şeklinde bir ifade yer almaz. Bu

kitaplarda, yazılarda, nedense, Beşikçi'nin adı anılmaz. O kadar ki, böyleleri bile, Beşikçi diye biri yaşamamış gibi davranmayı yeğlerler.

b) Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Mülkiyeliler Birliği, 1970'lerde, birçok öğretim üyesiyle ilgili olarak armağan kitaplar yayımladılar. Bu kitaplarda, "Beşikçi de bizim asistanımızdı, Beşikçi de SBF'de asistandı..." şeklinde bir bilgiye dahi rastlanmaz. Bu tür yayınlarda, hiçbir şekilde Beşikçi'nin adı anılmaz. Beşikçi bunlarca da yok sayılır.

Bir kişinin kendinden söz etmesi, kendi durumunu dile getirmesi, etik bakımdan doğru bir tutum değildir. Hatta böylesine bir davranışın yakışsız olduğu görüşündeyim. Ancak, Beşikçi'yle ilgili olayları başkalarının dile getirmemesi böyle bir zorunluluğa yol açmaktadır. Beşikçi bunlardan söz etmezse, bazı gerçekler gün ışığına çıkmamış olacaktır. Halbuki bu durum da bir olgudur. Bu olgunun ele alınmasında, değerlendirilmesinde yarar vardır. Bazı olguların, görmezlikten, bilmezlikten gelinmesi, yok sayılması doğru değildir.

c) Bilindiği gibi öğretim üyelerinin, öğretim elemanlarının siyasal nedenlerden dolayı görevlerine son verilmesi, Türk üniversite tarihinin dikkate değer bir yönüdür. "1933 Üniversite Reformu"ndan beri, birçok öğretim üyesinin, öğretim elemanının görevine, siyasal nedenlerden dolayı son verildiği görülmektedir. 1940'ların sonlarında, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde meydana gelen tasfiye, Behice Boran'ın, Niyazi Berkes'in ve Pertev Naili Boratav'ın görevlerine son verilmesi, 1956'da Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku profesörü Hüseyin Nail Kubalı'nın bakanlık emrine alınması, 27 Mayıs'daki 147'ler olayı, 12 Eylül dönemindeki 1402'likler olayı başlıca olgulardır. Bunların dışında daha pek çok bireysel olgular da vardır. Üniversite tarihiyle ilgili kitaplar, yazılar yayımlayan kişilerin, politik nedenlerden dolayı tasfiye edilenleri anlatırken Beşikçi'den söz etmedikleri görülmektedir. Halbuki, yazılarından, kitaplarından, derste anlattığı konulardan, sınavlarda sorduğu sorulardan dolayı, 1970'de, asistanken Beşikçi'nin de, üniversitedeki görevine son verilmişti.

Bütün bunların ötesinde, örneğin, 1948'de, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde meydana gelen tasfiye ile Beşikçi'nin 1970'de üniversitedeki görevine son verilmesi arasında büyük farklar var. Bu fark, idari işlemin sonuçları bakımından ortaya çıkıyor. Prof. Niyazi Berkes, "Unutulan Yıllar", (İletişim, 1998) isimli kitabında kadrosuzluk nedeniyle üniversiteden uzaklaştırıldıklarını, fakat kendilerine belirli, küçük bir ücretin verilmeye devam ettiğini, veya en azından anılarını yazdığı döneme kadar devam ettiğini yazıyor. Prof. Pertev Boratav'ın da, bu incelemede sözünü ettiğim kitapta bunu doğrulayan bir anlatımı var. 1970'te ise, Beşikçi kapının önüne, maddi güvenceden yoksun bir şekilde konulmuştu. Ne kadar güvencesiz bir durum... 1968'de, Behice Boran'la, Ankara'da, Gaziosmanpaşa'daki evinde bir görüşmem olmuştu. Behice Hanım o dönem milletvekiliydi. Görüşmemizde, 1948'de meydana gelen tasfiyeden de söz edilmişti. Behice Hanım, 1950'lerde idari ve cezai yaptırımlarla karşılaştığı için kendisine, yukarıda sözünü etmeye çalıştığım ödemenin yapılmadığını söylemişti.

Türkiye'nin üniversite tarihini yazan birçok arkadaşımız var. Bu arkadaşlardan biriyle, Prof. Dr. Tahir Hatiboğlu ile, 1971'de, 12 Mart rejiminde, Diyarbakır sıkıyönetim tutukevinde iki hafta kadar birlikte kalmıştık. Üniversite mensubu birkaç arkadaş daha vardı: Rahmetli Dr. Çağlar Kırçak, kimyacı Dr. Muzaffer Sipahioğlu. Tahir arkadaşımız Beşikçi'nin durumunu da biliyordu. Başkalarından duyma değil doğrudan yaşamış bir kişi idi. Sıkıyönetim tutukevinde kendisiyle yüz yüze, çeşitli konularda epeyce sohbet etmiştik. Bütün bunların ötesinde Tahir de Üniversite Asistanları Sendikası (ÜNAS) üyesiydi. Bu arkadaşımız kitabında, yazılarında, üniversitedeki tasfiyeleri etraflı bir şekilde ele alıyor, irdeliyor. Ama, Beşikçi'nin adını anmıyor. Beşikçi'nin de üniversitedeki görevine son verildiğini belirtmiyor. Bu yazıda bunların dile getirilmesi, Beşikçi'nin Beşikçi'yi hatırlatmaya çalışması, hoş bir durum değil. Ama yaşanmış olayların şu veya bu şekilde anlatılması gerekir. Beşikçi anlatmasa, başkalarının bunlara değinmeyeceği açıktır.

d) Sıkıyönetim tutukevlerinde ve cezaevlerinde beraber kaldığımız birçok arkadaş, anılarını dile getiren kitaplar, yazılar yazdılar. Aynı tutukevinde, aynı cezaevinde birlikte kaldığımız kişiler, hatta aynı koğuşta, yan yana ranzalarda yattığımız kişiler, anılarını yazdılar, duygularını, düşüncelerini dile getirdiler. Bu kitapların, yazıların büyük bir kısmında da Beşikçi'nin adına rastlayamazsınız.

1994-1996 yıllarında Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde, Demokrasi Partisi (DEP) eski

milletvekilleriyle birlikte kalmıştık. Aynı cezaevindeydik ama, koşularımız ayrıydı. Onlar bizim koşu gelemiyorlar, fakat biz idareye haber vererek, onların koşusuna gidebiliyorduk. Zaman zaman da bizleri koşularına davet ediyorlardı. Ayrıca, arada bir, mahkemeye giderken, mahkemeden gelirken, cezaevi arabasında birlikte olurduk. "Kafes" diye tanımlanan nezarethanede birlikte olurduk, birlikte sıra beklerdik. Doğal olarak konuşur sohbet ederdik... Bu arkadaşlardan bazıları da cezaevi anılarını yayımladılar. Bu anılarda birçok arkadaşın adı geçmesine rağmen, Beşikçi'nin adı geçmez. Bu anlatımların sitem olarak algılanmamasını özellikle diliyorum. Bir gerçeği dile getirmek, vurgulamak için böyle bir saptama yapılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum. Çünkü, bilim yöntemi-resmi ideoloji çelişmesini olgulara dayalı bir şekilde gösterebilmek için böyle bir saptama yapmanın gerekliliğine inanıyorum.

e) Bunların dışında, birçok arkadaş, 1960'lara, 1970'lere, 1980'lere, 1990'lara ilişkin anılarını yazmışlardır. Bu anılarda da, pek çok kişiden söz edilmesine rağmen, nedendir bilinmez, Beşikçi'den söz edilmez.

f) Bağlam Yayıncılık, 1995 yılında, Türk Aydın ve Kimlik Sorunu, (Hazırlayan Sabahattin Şen, Temmuz 1995) adı altında 583 sahifelik bir kitap yayımladı. Kitapta akademisyenlerin ve araştırmacıların 60'a yakın bildirisi var. Bu kitap yayımlandığında İsmail Beşikçi cezaevindeydi. Kürt sorunu, bilim yöntemine ilişkin düşüncelerinden dolayı cezaevindeydi. Kitaplarından ve yazılarından dolayı, hakkında yeni yeni iddianameler yazılıyordu. Duruşmalar sürüyordu. Ama kitapta, Beşikçi adı küçük küçük bir dipnotta bile geçmez.

Bağlam Yayıncılık, 1997 yılında, Bilim, Bilim Politikası ve Üniversite, (Yayına hazırlayanlar, Emine Akalın, Hakan Aydoğdu, Reşat Saraoğlu, Ekim 1997) adlı bir kitap daha yayımladı. Bu kitapta, 50'ye yakın akademisyenin, araştırmacının konuşması var. Beşikçi, bilim yönteminin üniversitede uygulanmasıyla ilgili eleştiriler yapıyordu. Bu eleştirilerden dolayı idari ve cezai soruşturmalar, davalar, mahkûmiyetler de oldu. Bu kitap yayımlandığında da Beşikçi cezaevindeydi. Sözü edilen bu kitapta da Beşikçi adı hiç geçmez.

g) Birikim Dergisi, 1998 yılında, Resmi İdeoloji, Bir Heyula başlıklı bir sayı yayımladı (Ocak-Şubat 1998 Sayı 105-106). 176 sahifelik bu dergide, 26 akademisyenin ve araştırmacının incelemeleri var. Resmi ideoloji eleştirilerinden dolayı cezaevinde tutulan Beşikçi'nin bu dergide de adı geçmez. Birikim'in, Resmi İdeoloji, Bir Heyula dosyasının ikinci kısmı 107. sayıda yayımlandı. (Mart 1998). 96 sahifelik dergide 14 akademisyenin ve araştırmacının yazıları var. Bu dergide de Beşikçi adı geçmez. Bu dergiler yayımlandığında da Beşikçi cezaevindeydi. Davalar, duruşmalar sürüyordu, yazılardan, kitaplardan dolayı yeni yeni soruşturmalar açılıyordu. Birikim'in bu tutumunu, o günlerde yayımlanan Ülkede Gündem gazetesinde, Ahmet Soner eleştirmişti.

Devrimciler, demokratlar, emekten söz etmekten, emeğe saygılı olmaktan emeğin hakkını aramaktan çok hoşlanırlar. Ama, emek Beşikçi'nin emeği olunca görmezlikten gelinebiliyor, yok sayılabiliyor.

h) Toplum ve Bilim ve Defter dergileri, 26-28 Şubat 1998 günleri arasında, "Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek, Yeni Bir Kavrayışa Doğru" konulu bir sempozyum düzenledi. 30'a yakın araştırmacı ve akademisyen bildiri sundu. Bu sempozyum bildirileri aynı yıl, aynı ad altında kitap olarak da yayımlandı. Bu konuşmalarda ve bildirilerde de Beşikçi adı geçmez.

Yakın çevresinin, arkadaşlarının kitaplarında, yazılarında, anılarında, Beşikçi'yi fark etmedikleri görülüyor. Ancak, Beşikçi'yi fark eden çevreler de olagelmıştır. 1991, 1992, 1993, 1994 yıllarında, bir kitap veya bir yazı daha yayımlanır yayımlanmaz, kısa bir zamanda, bazen iki-üç gün içinde, Yurt Kitap-Yayın yöneticisi Ünsal Öztürk'le birlikte, kendimizi, karakolda, Terörle Mücadele Şubesi'nde, savcılıklarda bulurduk. 1989-1990 yıllarında, Belge Yayınları yöneticisi rahmetli Ayşe Zarakolu'yla, 1970'lerin sonlarında, Komal Yayınları yöneticisi Recep Maraşlı'yla da hemen fark edilirdik... Bunların dışında, Beşikçi'yi bireysel düzeyde fark eden, olumlu yönden fark eden, Beşikçi'yle ilişkilerini sürdüren, birçok dost, arkadaş olduğu kuşkusuzdur.

Acaba şöyle bir ilişki kurulabilir mi? Eğer düşüncelerinizden, yazılarınızdan dolayı, polis, savcı gibi kurumlar tarafından sık sık fark ediliyorsanız, basın, üniversite gibi çevreler sizi fark etmez... Bu ilişkiyi şu şekilde kurmak daha doğru olur kanısındayım: Eğer düşüncelerinizden, yazılarınızdan dolayı polis, savcı gibi kurumlar tarafından sık sık fark ediliyorsanız, bu düşüncelerinizi bu kurumlar

Sonuç: Bilim Bilinci Düşünce Yasaklarını Eleştirme Sürecinde Gelişir

Bilimde doğruluğun tek ölçütü olgulardır. Egemenin iradesi, yasaklar, kişiler, kurumlar, oylamalar, yargı kararları, “otorite”ler bilimde doğruluğun ölçütü değildir. Düşünce yasaklarıyla mücadele etmek temel bir çaba olmalıdır. Düşünce yasaklarının meşru olmadığı her zaman vurgulanmalıdır. Resmi ideoloji, düşünce yasakları, bilimin kavramlarıyla eleştirilmelidir. Bilim bilinci ancak böyle bir süreçte gelişir. Eğer ileri sürdüğünüz önermeyle bu önermenin dile getirdiği olgular ve olgusal ilişkiler arasında bir uygunluk varsa, yani olgusal doğruluk varsa bu önermeyi açıklamak her zaman önemlidir, gerekir. Bu açıklamayı önlemek için getirilen düşünce yasağının siyasal işlevinin de irdelenmesi, eleştirilmesi kaçınılmaz bir görev olmaktadır. Bilim konusundaki bilinç, bilim bilinci bu süreçte gelişir. Bilim yöntemi konusundaki bilginin artması, bilimsel alanlardaki bilginin artması her zaman bilim bilincini geliştiren bir süreç değildir.

önünde de makul bir şekilde savunuyorsanız, öbür kurumlar, örneğin, basın, üniversite, siyasal partiler vs. sizi farketmez... Bu koşullarda, siz bu kişilerin, bu kurumların bilincine çarpmazsınız...

Bu, sadece Beşikçi'nin karşılaştığı bir durum değildir. Örneğin Peri Yayınları sahibi Ahmet Önal da yayımladığı kitaplardan dolayı yargılanmaktadır. Yayınevinin 22 kitabı toplatılmıştır, Ahmet Önal hakkında 26 dava yürütülmüştür. Buna rağmen medya bu yargılamalarla ilgili hiçbir haber yapmamıştır. Bu davalar, bu yargılamalar hep görmezlikten, bilmezlikten, duymazlıktan gelmiştir. Ahmet Önal'ın avukatı Ümit Timoçin, umuttimocin@istanbulbarosu.org.tr adresinden, zaman zaman Peri Yayınevinin ve Ahmet Önal'ın davalarıyla ilgili açıklamalar yapmaktadır. Orhan Pamuk'un, Hrant Dink'in ifade özgürlüğüyle yakından ilgilenen medya, Ahmet Önal'ı, Kürt yayınevlerini görmezlikten gelmektedir. İfade özgürlüğü, bir bütün olarak, çifte standarda başvurmadan savunulmadığı sürece olumlu bir sonuca ulaşabilir mi? Peri, Avesta, Doz, Aram, Elma gibi Kürt yayınevlerinin bu tür sorunları da vardır.